

38325

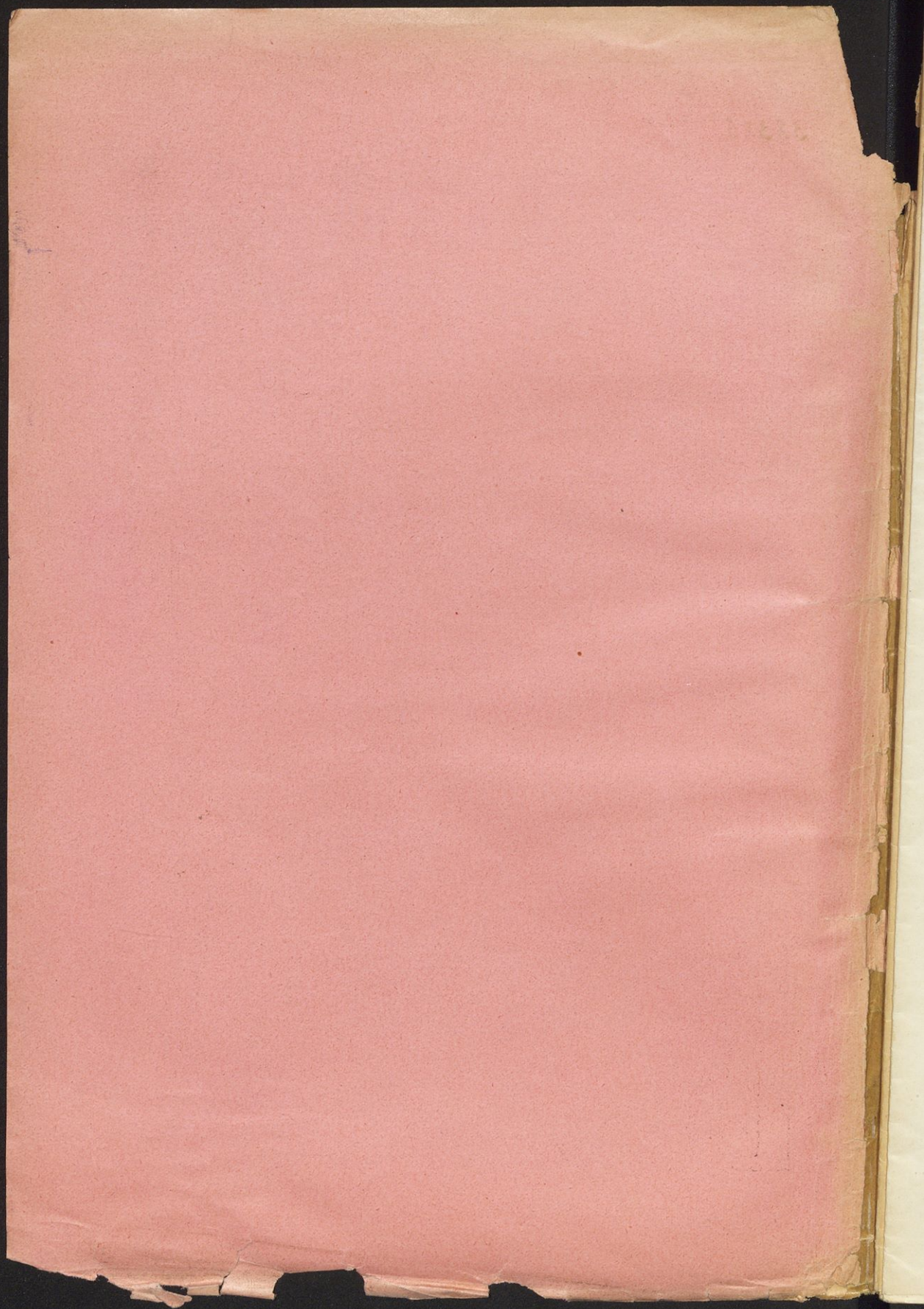
4°b

OKRŽANE UČITELSKE
KONFERENCE
V ŠMARTNEM PRI LITJI
DNE 10. JUNIJA
1908. l.

IN

OKRŽANE UČITELSKE
KONFERENCE
V KRŠKEM
DNE 27. JUNIJA
1908. l.

H

Cesar Franc Jožef I.

Predavanja

okrajne učiteljske konference v Šmartnem
pri Litiji

10. dne meseca junija 1908

in

okrajne učiteljske konference v Krškem

27. dne meseca junija 1908.

V Ljubljani, 1908.

Natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

I.

Naš cesar.

(Po raznih virih z ozirom na skioptiške slike, ki jih imata okrajni učiteljski knjižnici v Krškem in v Litiji.) Sestavil Ljudevit Stiasny.

2. dne meseca decembra t. l. bodo slavili vsi narodi mogočne Avstrije v bratovski slogi v vsi svetovni zgodovini izreden dogodek — slavnost 60 letnega vladanja našega plemenitega, občeljubljenega vladarja.

Kdor gospodari tako mogočni državi, smatramo ga lahko maziljenem. Kako neznatno je življenje in delovanje drugih ljudi v primeri z življenjem in delovanjem vladarjev! In ako mu je od Boga dovoljeno vladati 60 let, potem lahko trdi: „Sled mojega delovanja ne bo izginila nikdar!“ ...

Kaj je bil cesar Franc Jožef I. nam, izvedeli bodo naši potomci iz ustnega izporočila, torej iz onega spomenika, ki ga postavljajo zvesti narodi svojim ljubljencem od roda do roda. Enemu avstrijskemu cesarju so že postavili avstrijski narodi ta sicer nevidni, a vendar živi spomenik. O cesarju Jožefu II. govore vsi jeziki naše države in to tako v meščanskih hišah, kakor tudi v hribovskih kočah. Toda obilica preprostih povesti o cesarju Jožefu II. ne pripoveduje toliko o njegovih delih z ozirom na vladanje, nego pripoveduje o njegovih delih z ozirom na osebnost. Pripovedovalec in poslušalec ne vprašata toliko po uspehih cesarja Jožefa II. z ozirom na vladanje, nego vprašata po uspehih z ozirom na osebnost.

Osebnost je, ki upliva najbolj občutljivo na mišljenje naroda. Le plemenitost in srčna dobrota se vidita ljudstvu vredni neizbrisljivega spomina, ki ne živi samo v zaprašenih zgodovinskih knjigah, temveč tudi v spominu otrok in vnukov.

Že dnes je dognano, da je cesar Franc Jožef I. za cesarjem Jožefom II., najpopularnejši vladar v vrsti avstrijskih vladarjev in da sedaj ne živi noben vladar, ki bi bil tako ljubljen, kakor je ljubljen cesar Franc Jožef I. od svojih državljanov.

V mladeniških letih posajen na prestol države, ki je vojevala strašne boje, je nastopil vladarstvo, kot rešitelj naše države. Krepka mladeniška roka, ki je povzdignila 600letni prapor Habsburžanov, se je izkazala zmožnim,

pospešiti tudi politični, gospodarski in socialni položaj. In s prenavljajočo silo se druži modrost, ki je prošinjena z najsrečnejšim dobrovoljstvom in najzlahtnejšim čutom pravice. Geslo „z združenimi močmi“, iz katerega večjeta popustljivost in prepričanje, je glasen oklic na vse narode, da je le skupno delo narodov in vladarja času primerno. Višek ravnokar omenjene popustljivosti in ravnokar omenjenega prepričanja pa je uvedba splošne volilne pravice. Različni viharji so divjali za časa vladanja našega vladarja. Kako raznovrstno, dostikrat z najnevarnejšimi krizami združeno, je bilo vladanje cesarja Franc Jožefa I.! Vedno pa sta svetili iz viharjev vdanost in zvestoba, s katerima je vodil vladarske dolžnosti, kot požrtvovalen oče svojih deželanskih otrok, vse enako ljubeč. In s tem je prepričal vse narode, da tičita le v skupnem delu in v nerazvezljivi vezi, ki veže avstrijske narode z vladarsko hišo, blagost in uspeh. In kakor je cesar Franc Jožef I. v zvestobi, zanesljivosti, stanovitosti in vztrajnosti svojim narodom izgled, tako je tudi v dobrotljivosti, marljivosti in izpolnjevanju svojih dolžnosti. V njegovem laboru ne nedostaja nobenega bisera. Žalibog, da tudi v njegovi trnjevi kroni ne nedostaja nobene osti, s katero bi mu neizprosna usoda ne bila vsekala težkih človeških boli. Noben avstrijski vladar ni tako blagonosno vladal, nobeden se ni tako temeljito in uspešno zanimal za napredek svojih dežel, nobeden ni vsprejel toliko dokazov ljubezni in nobeden ni trpel toliko, kakor cesar Franc Jožef I.

Toda trpke izkušnje, ki so preizkušale našega ljubljenega cesarja, so povzročile, da je vez med njim in njegovimi podložnimi vedno tesnejša. Bolest druži ljudi. To nam izpričuje najlepše srčna vzajemnost med knezom in med ljudstvom.

Naš vladar odklanja, če je le možno, vse slavnosti v prid njemu. Zaraditega so označene vse znamenite dobe v življenju cesarja Franca Jožefa I. po dolgi vrsti raznih ustanov, ki bodo ohranile njegov spomin našim potomcem lepše, nego bi ga razni spomeniki iz kamena in bron.

Že desetletja pozdravljamo našega vladarja v svetovni zgodovini kot varuha konstitucionalizma in evropskega miru, v kulturni zgodovini kot reformatorja duševnega življenja Avstrije, kot človeka pobožnega, vrlega, istinitega in odkritega. In: „Blago in kri za našega cesarja!“ Tako se naj razlega, kakor iz enih ust, ko bomo ponavljali našo prisego na slavnostni dan, ki se ga spominjamo že dnes.

1. cesar Franc I. v krogu svoje rodbine.¹

18. dne meseca avgusta 1830. l. je naznanil Dunajčanom sto in eden strel, da se je rodil nadvojvodi Francu Karlu sin. Cesarju Francu I. je hitel nadvojvoda sam naznanit veselo novico. Roditelja nadvojvode Franc Jožefa sta bila jako ljudomila in darežljiva. Mladega nadvojvodo je vzljubila kmalu vsa cesarska rodbina. A to ne toliko zaradi njegove ljubeznjivosti, nego

¹ Skioptiške slike.

zaradi prepričanja, da postane nekoč cesar. Cesarja Franca starejši sin Ferdinand je bil bolehen in ni imel otrok. Bil je torej „Franci“, kakor so klicali prvorojenčka Franc Karlovega, prvi vnuk cesarja Franca in kot tak tudi njegov ljubljencek. Čim bolj se je staral cesar, tim raje je videl poleg sebe svojega živahnega vnuka, ki je bil lep otrok, modrih oči in plavih las, ki so mu valovili v gostih kodrih po ramah. Temu otroku je bil sam cesar prvi učitelj. Ž njim se je igral v sobi in na vrtu.

2. vojaška straža v Laksenburgu.

Lepega dne se je igral mladi Francek na vrtu grada Laksenburga pri Dunaju. Na straži je stal vojak, ki se mu je smilil. Zakaj gledal je nekako žalostno. Tožilo se mu je po materi in domu, v daljni Ogrski. Francek prosi cesarja, naj vojaku kaj podari, ker je tako reven, da mora stati na straži. Cesar mu da bankovec in Francek steče k vojaku in mu pomoli bankovec rekoč: „Vzemi, vzemi!“ Toda vojak le stoji „kot bil bi mrtva stvar“. Prezentuje puško in gleda molče na otročiča. Temu se stori milo. Zaraditega potoži dedu rekoč: „Noče vzeti!“ „Saj ne sme vzeti ničesar, kadar stoji na straži!“ ga pouči cesar. „Pojdi in vtakni bankovec v torbo za patrone!“ Francek steče zopet k vojaku, a bil je premajhen. Vojak je bil tako velik, da Francek ni dosegel torbe za patrone, dasitudi se je iztegoval in stal na prstih. Šele ko ga cesar vzdigne, posreči se mu vtakniti dar vojaku v torbo. Vesel de cesarju: „Kaj ne, da zdaj vojak ni več revež!“ In res ni bil več revež. Zakaj cesar sam ga je odkupil. Saj je izvedel, da je izvrsten vojak in še boljši sin, ki s svojo skromno plačo podpira še svojo staro mamico.

3. nadvojvoda Franc Jožef leta 1846.

Kdor hoče nekoč vladati, se mora začeti zgodaj učiti, bolj zgodaj, kakor drugi. On mora poznati svoje narode, njih razmere in potrebe. A kdor hoče biti nekoč cesar avstrijski, mora vedeti, da se govori v njegovi državi deset različnih jezikov, in da je torej v nji ravno toliko različnih narodov, ki gledajo vsi zaupljivo k svojemu vladarju, tožeč mu svoje nadloge in proseč ga pomoči. Cesarjevič se mora že zgodaj začeti učiti vsaj glavnih jezikov avstrijskih. Poleg domačih jezikov, mora znati tudi nekatere tuje jezike. Sosebno francoski in angleški! Da je to moč, služijo cesarjeviču osebe, katerih vsaka govori z njim v svojem materinem jeziku. In deček se nauči tujih jezikov ravno tako, kakor se nauči svojega materinega. To pa tim lažje, ker se privadita uho in jezik že zgodaj glasovom posameznih jezikov. Tem potem se je naučil nadvojvoda Franc Jožef že zgodaj mnogih jezikov. Učiti pa se je moral še marsikaj drugega. In učil se je rad. Pazljivo je tudi poslušal, imel dober spomin ter si bil svest svojih dolžnosti.

4. nadvojvoda Franc Jožef v boju bitke pri Sv. Luciji.

L. 1848. je prigrmela od vseh strani politična povodenj na našo Avstrijo. Največja nevarnost je pretela obstanku avstrijske države iz Laškega in Ogrskega.

V teh bojih je imela Avstrija v slovanskih narodih najkrepkejšo podporo. Okrog Verone je zbiral Radecki svojo vojsko proti upornikom. Teh se je zbralo nad 100.000. Radecki je nabral samo 20.000 vojakov. S temi se je postavil sardinskemu kralju Karlu Albertu v bran. Dopoldne so se morali Avstrijci umakniti iz vasi Sv. Lucije. Zakaj malo posadko je napadlo ogromno število sovražnikov. Popoldne pa so naskočili naši vas vnovič in jo vzeli. Sovražnik je bil potolčen. Umikal se je v popolnem neredu.

O ti priliki je bil nadvojvoda Franc Jožef prvič v boju. Izkazal se je junakom. Njegovo spremstvo je bilo priča, kako se je razletela blizu njega topova krogla. Ne dolgo po tem je bil v najgostejšem boju.

5. odpoved cesarja Ferdinanda 2. dne meseca decembra 1848.

2. dne meseca decembra 1848 so se zbrali v veliki dvorani v mestu Olomucu nadvojvode, nadvojvodinje, ministri, generali, duhovni dostojanstveniki in druga gospoda. Raz obraz jim je bilo čitati: „Kaj pomeni to? — Čemu so nas pozvali sem?“ — Po 8. uri se odpro vrata iz dvorane v cesarske sobane. In prikaže se cesar s cesarico. Cesar in cesarica sedeta. Cesar potegne iz žepa list in prečita tole kratko, a silno važno izjavo: „Tehtni razlogi so Nas doveli do nepreklicnega sklepa, odložiti cesarsko krono v prid Našemu dragemu nečaku, nadvojvodi Francu Jožefu, ki smo ga proglasili za polnoletnega, ko je naš ljubljeni brat, nadvojvoda Franc Karel, Njegov oče, izjavil, da se nepreklicno odreče pravici do nasledstva, pristojec mu po veljavnih hišnih in državnih postavah, v prid svojemu sinu!“ ...

6. cesar Franc Jožef I. v ornatu 1. 1848.

„Z Bogom mladost!“ je vzkliknil cesar Franc Jožef I., ko je zadel na svojo mlado ramo breme neštevilnih vladarskih dolžnosti. Saj so pa zanj res minili brezskrbni dnevi mladosti. Še v mladeniški dobi je prevzel težko nalogo, ki bi se je ustrašil tudi zrel mož. Le ozrimo se malo po tedanji Avstriji in uvideli bomo kmalu, da ne bi bilo pametno zavidati Francu Jožefu I., stričevo dedščino. Vrla mati cesarjeva, nadvojvodinja Zofija, je trepetala mnogokrat strahu, sledeč svojemu sinu po potih, ki so bili zanj pravcati križevi potje.

7. bitka pri Novari.

Nesrečna vojna 1. 1848. ni izpametovala sardinskega kralja Karla Alberta. Kar mu je izpodletelo pri Sv. Luciji, upal je doseči z boljšim uspehom spomladi 1. 1849. Pripravljal se je vso zimo na boj. A tudi grof Radecki ni spal. Zbiral je vojake, kolikor je mogel.

18. dne meseca marca se napoti Radecki s svojo vojsko proti kralju Karlu Albertu. Ta je bil v veliki premoči. Čez pet dni že divja boj pri

Novari. Večer prinese odločitev — popolno zmago Avstrijcev. Kralj Albert odloži krono v prid svojemu sinu Viktor Emanuelu in pobegne v daljno Portugalsko.

8. boji pri Rabi.

Med tem je divjal upor na Ogrskem. Upornežem pa je jela presti trda, ko so se dogovorili Avstrijci z ruskim carjem, da jim pomaga udušiti upor.

Boja pri Rabi se je udeležil sam cesar. Vpričo cesarja so se približali avstrijski topničarji sovražnim utrdbam. In začelo se je streljati semtertja. Cesar sam je bil ves čas v ognju. Da dojde prvi v mesto, razjaha svojega konja in prekorači mestni jarek na brunu, ki je bilo ostalo od starega mosta. Spremljalo ga je samo nekoliko častnikov. Jahali so po ulicah sredi sovražne množice na veliki trg. Tu so pozdravili cesarja bataljoni, ki so dospeli ravnokar z nasprotni strani.

9. cesarjeva ženitev.

24. dne meseca aprila l. 1854. se je izvršila na Dunaju poroka našega cesarja s hčerjo bavarskega vojvode Maksa, vojvodinjo Elizabeto. V avgušinski cerkvi, v kateri je bleščalo okolu 3000 sveč, je bilo poleg kronovinskih odposlancev, uradnih in drugih dostojanstvenikov ogromno število najodličnejšega občinstva.

Vsi narodi so se radovali cesarjeve poroke. Tudi naš narod ni zaostal. Molil je molitve za srečo in blagost nove zveze.

Srečno so tekla leta cesarju in dražestni njegovi soprogi, ki mu je povila 5. dne meseca marca l. 1855. hčerko Zofijo, 12. dne meseca julija l. 1856. Gizelo, 21. dne meseca avgusta l. 1858. pa cesarjeviča Rudolfa. To so bili dnevi veselja za srečno družinico v dunajskem dvorcu, pa tudi za vso veliko družino narodov avstrijskih. Žal, da je 29. dne meseca maja l. 1857. umrla cesarju hčerka Zofija. Ta dan je žalovala s cesarjem vsa Avstrija.

10. železnica čez Semering.

Malokatera železnica je provzročila toliko truda, kakor ga je provzročila južna železnica. Dolgo so se trudili, da bi našli najboljšo pot. Največ zaslug si je iztekel za to železnico nadvojvoda Ivan, prijatelj planinskih dežel, za katerih gospodarsko povzdigo in duševno prosveto je storil on mnogo.

L. 1848. so začeli graditi progo čez Semering, a šele l. 1854. je izgotovil ženijalni Ghega to velikansko delo.

To je bilo življenje v Ljubljani, ko je prisopihala 18. dne meseca avgusta l. 1849. ob treh popoldne prva lokomotiva iz Celja v Ljubljano! —

L. 1850. so začeli zidati železnico iz Ljubljane v Trst. To so dovršili še le l. 1857.

Od glavne proge pa so izpeljali kmalu stranske proge, kakor od Zidnega mostu v Sisek i. t. d.

11. bitka pri Solferinu.

L. 1859. se je vnela zopet vojna na Laškem. Tudi te se je udeležil naš cesar osebno. Že 24. dne meseca junija so vojevali odločilno bitko pri Solferinu proti združenim Lahom in Francozom. Naši so se borili kaj hlabro. Cesar sam je stopil pred graničarje rekoč: „Naprej, junaki, tudi jaz lahko izgubim ženo in dete!“ Upal je, da bode premagal sovražnika, ki je bil v premoči. Pozno na večer so zapustili naši bojišče v popolnem redu. Kmalu potem je bil sklenjen mir. Cesar je moral odstopiti Lombardijo, ki je bila itak že izgubljena. Avstriji je ostala na Laškem samo še Benečija.

12. cesar v družbi svojih bratov.

Iz tistih časov je slika, ki kaže našega cesarja v družbi svojih bratov nadvojvod Maksimilijana, Karla Ludovika in Ludvika Viktorja. Najbolj ljub je bil našemu cesarju nesrečni nadvojvoda Maksimilijan, ki je umrl zgodne smrti, kot cesar mehikanski. Grad Miramar pri Trstu nas spominja, da je bival rad v južnih krajih.

13. povodenj v Brigittenau 1862.

Blizu Dunaja teče največja reka Avstrije, Donava. Ker pada tu voda le malo in je svet raven, zaraditega je Donava večkrat sosebno spomladi preplavila vso okolico in tudi predmestja Dunaja. Največja pa je bila povodenj l. 1862. Cesar sam se je peljal vsak dan s čolnom v preplavljene kraje, da je nadzoroval dela ter skrbel, da ljudem ni nedostajalo hrane. Skrbel je tudi, da so uravnali strugo Donave in jo obdali s trdnimi nasipi. Od tega časa je Dunaj varen pred povodnijo.

14. bitka pri Kustoci.

L. 1866. se je trudil naš cesar, da bi odvrnil vojno. Vse ponudbe in pogoje sta odklonili Prusija in Italija. In završela je vojna na severu in na jugu. Italijani so poveljevali 200.000 mož močni vojski. Ti je postavil nasproti nadvojvoda Albrecht pri Kustoci le 120.000 mož. Vse te vojake vodi naš vrli vojskovodja proti levemu laškemu krilu. Jako hlabro so se bojevali začetkoma avstrijski konjeniki. Z drznostjo so dosegli velik uspeh. Vrli konjeniki so olajšali pešcem napad. In po hudem boju se mora umakniti sovražnik. Slavna je bila zmaga. A bila je tudi krvava. Izgubili smo blizu 8000 mož mrtvih in ranjenih. Sovražnik je izgubil še več.

15. bitka pri Visu.

Kar je Lahom izpodletelo na kopnem, poizkusili so popraviti na morju s svojim močnim brodovjem. Dasi je imela Italija močnejše brodovje, je pokazal poveljnik Tegetthoff venderle vsemu svetu, kaj zmore mož, če so ladje lesene, a srca jeklena.

16. dne meseca julija je odplul laški poveljnik Persano s 34 ladjami iz luke jakinske, da prežene „avstrijske ribiške čolne“ iz Adrije. Lahi so začeli streljati na otok Vis. Zdajci prijadra Tegetthoff z avstrijskim brodovjem.

Italijanski admiral Persano je zapustil hitro glavno ladjo „Kralj Laški“ in se ukrcal na drugo ladjo, misle, da bo tam bolj na varnem. Ker je na ladji „Kralj Laški“ ostala njegova zastava, poveljniki drugih ladij niso vedeli, kje je admiral. In to je provzročilo mnogo zmešnjav.

16. oklopnica „Kralj Laški“ se potopi.

Začne se boj. Nasprotniki se pomešajo in streljajo drug na drugega. Grozno odmeva grom topov čez morje do dalmatinskega obrežja. V najlju-tejšem boju in z vso silo se zadrvi Tegetthoff s svojo ladjo v največjo ladjo „Kralj Laški“ ter jo potopi. Tudi druge laške ladje so bile kmalu zelo poškodovane. Marsikatera se je potopila. Marsikatera je zgorela. Res grozno-veličasten konec slavni bitki, na katero smemo biti ponosni vsi Avstrijci, sosebnost še Jugoslovani. Zakaj naši bratje so bili junaki jeklenih src, ki so izvojevali najslavnejšo pomorsko zmago naše dobe in rešili Avstriji vojno čast.

17. bitka pri Kraljevem Gradcu.

V tem se je vnel ljut boj na Češkem. Proti Avstriji je zbral pruski kralj 320.000 mož. General Benedek je imel le 240.000 vojakov. Tudi se je v bojih pokazalo, da naša vojska nima tako izvrstnega orožja, nego ga je imela pruska vojska. Naši so imeli stare puške in so bili vajeni pokazati sovražniku svojo hrabrost s puškinim kopitom in z bajonetom. A kaj koristi hrabrost, če ti pa sovražnikove puške pobijajo vojake kar četoma, še predno se mu morejo približati. Odločilen boj se je vnel končno 3. dne meseca julija pri Kraljevem Gradcu. Že se je pripravil Benedek, da naskoči prusko središče. Zdajci dospé pruski kraljevič z novimi četami na bojišče in pritisne na desno avstrijsko krilo. Prusi pritiskajo od vseh strani. In proti večeru je moral Benedek ukazati, da se vojska umakne.

18. konjenica brani pri Kraljevem Gradcu umikajoče se pešce.

Z neizrečno hrabrostjo je branila umikajoče se čete naša konjenica. Do zadnjega moža so vztrajali topničarji pri svojih topovih. Vse zaman! — Bitka je bila izgubljena. Benedek se je moral umakniti proti Olomucu. Tam je zbral svojo vojsko.

V Pragi so 23. dne meseca avgusta sklenili mir Avstrijci in Prusi. Na Dunaju pa so ga sklenili 3. dne meseca oktobra Avstrijci in Lah. Italija je dobila Beneško. In laška meja se je jela dotikati slovenske zemlje.

19. kronanje avstrijskega cesarja ogrskim kraljem.

Takoj po vojni so se nadaljevala pogajanja z Ogri. Ogrska sprava je bila kmalu gotova. Ž njo je bil gotov tudi dualizem, t. j. razdeljena je bila država v dve polovici.

Ogri so dobili svoje ministrstvo. Le zunanje zadeve ostanejo skupne obema državama. Tudi vojska se ne razdeli.

Ko je cesar podpisal diplomu, v kateri potrjuje ogrsko ustavo, so ga venčali v ogrski prestolnici slovesno ogrskim kraljem. Pri ti redki slavnosti je imel madjarski narod priliko, pokazati svoje navdušenje in bogastvo svojih velikašev. Bil je slaven dan. Zakaj narod se je radoval po dolgem boju pridobljene samostalnosti. Bil je pa tudi slaven dan v življenju cesarjevem.

20. cesar otvori jubilejno razstavo l. 1873.

L. 1873. smo slavili 25letno vladanje našega presvetlega cesarja. V proslavo te slavnosti so otvorili na Dunaju svetovno razstavo, ki je bila največja razstava do takrat. Bila je namreč 233 ha velika. Od takrat postavljenih poslopij stoji še sedaj velikanska rotunda. 53.000 razstavljalcev se je udeležilo te razstave. In obiskalo jo je več, nego sedem milijonov in pol ljudi.

21. razstava.

Žalibog, da je nastal takrat denarni polom, pri katerem so izgubili avstrijski narodi nad 6000 milijonov kron. Spekulacije v zadnjih letih so bile preveč drzne in nevzdržljive. In konec vsemu je bil polom, ki pa ni uplival soseben na obisek svetovne razstave.

22. slavnostni izprevod.

Ena najlepših slavnosti je bil obhod, ki so ga priredili Dunajčani 2. dne meseca decembra l. 1873. našemu presvetlemu cesarju. Udeležile so se ga vse dunajske godbe. Povsod je bilo mesto krasno razsvetljeno in kamor je prišel cesar, povsod ga je pozdravljal narod burno in presrečno.

Še lepši je bil slavnostni izprevod, ki ga nam kaže slika.

Na cesarjevo priporočilo se je začelo v tem letu ganljivo tekmovanje, kako bi se najlepše izkazala dobrodelnost, otrti revežem solze in pomagati tistim, ki so v stiskah.

23. bitka pri Stolacu.

Preteklo je od takrat nekoliko let. V Bosni in v Hercegovini se je morala bojevati uboga raja s Turkom vedno silnejše. Iz malega upora v Bosni in v Hercegovini se je izcimila krvava vojna Turčije s Črnogoro in Srbijo. Konečno je posegla vmes Rusija ter strla na bojišču turško moč. Verski, politični in gospodarski oziri so prisilili Avstrijo, da je l. 1878. poslala v soglasju z evropskimi velevladmi svoje vojske iz Hrvatske v Bosno in iz Dalmacije v Hercegovino. Upali so dolgo, da bode mogoče zasesti obe deželi brez boja. Varali so se. Zakaj, ko se je bližala vojska krščanskega cesarja, zabesneli so proti nji ljuti Turčini ter jo napadali najraje zavrtno. Kljub temu je na rojstven dan našega cesarja, t. j. 18. dne meseca avgusta l. 1878. vsplapolala nad Sarajevom avstrijska zastava.

Domov se ni vrnil marsikateri vojak. Zakaj ubitih je bilo nad 800, ranjenih pa nad 4000. Hudi boji so bili n. pr. pri Stolacu, ki ga nam kaže slika. Tu so se branili naši proti desetkratni premoči.

24. bitka pri Jajcu.

Najbolj se je odlikoval naš domači 17. pešpolk v bitki pri Jajcu. Turki so bili dobro zavarovani. Kljub temu so jih naši premagali in jih mnogo ujeli. Uplenili so tudi več topov. Ponosni smemo biti na svoje domačine, ki so se izkazali v bojih tako, da je pisal njih poveljnik vojvoda Virtemberški: „Zahvaljujem se 17. polku za njegova izvrstna dela, ki nimajo vrste!... Zahvaljujem se mu za hladnokrvno mirnost, red in hrabrost na bojišču, s katero je radovoljno in veselodušno zmagoval in prenašal ogromne težave in trpljenje v grozno neugodnih krajih in vremenskih razmerah!... Ni je boljše vojske, nego je ta polk in pa slavni 10. lovski bataljon, katerih veljavo sem izpoznal v petih letih, kar sem jim bil jaz poveljnik!“ ... In nadvojvoda Ivan Salvator je te bataljone imenoval „gardo avstrijske vojske“.

25. stara cesta v Sarajevu.

V zasedenih deželah se je začelo novo življenje. Na mesto turških predprav in samopašnosti turških uradnikov in poturčenih plemičev je stopila postava avstrijska, ki nalaga vsem enake dolžnosti in varuje enake pravice vseh, bodisi mohamedanec, bodisi katoličan, bodisi pravoslaven. Avstrijski vojaki so zasedli najvažnejša mesta in zatrli tekom nekolikih let ustaše. Došli so sodniki, inženirji, učitelji in duhovniki avstrijski. Začelo se je pravično pravosodje. Nič več niso drli kmeta zaradi davkov.

26. nova cesta v Sarajevu.

Avstrija izvršuje prevzeto nalogo, da širi v „Novi Avstriji“, tako so nekateri nazvali zasedene dežele, duševno in gmotno omiko. Večja mesta v Bosni in v Hercegovini so povsem spremenjena. Najbolj napreduje Sarajevo. To se vidi iz zadnjih dveh slik.

27. cesar v Szegedinu.

L. 1879. je porušila reka Tisa na Ogrskem skorej vse mesto Szegedin. Poplavlila pa ni samo mesta, temveč tudi okolico. Naš cesar se takoj odpelje na Ogrsko v Szegedin, da potolaži nesrečne meščane. Nesrečni prebivalci so rešitelju poljubljali roke in se mu zahvaljevali. Cesar je podelil veliko podporo. Ker so tudi od drugod došle podpore, je vscvelo lepše mesto kakor je bilo poprej. Naredili so tudi močan nasip. In sedaj mesto ni več v nevarnosti pred povodnjijo.

28. votivna cerkev.

18. dne meseca marca l. 1853. je bil cesar v smrtni nevarnosti. Napadel ga je z bodalom krojač Libeny. Le slučaj je zahvaliti, da rana ni bila nevarna. Ko je zapustil cesar prvič sobo, je šel v krasni hram sv. Štefana, da zahvali ondi Boga za rešitev. „Postavimo temu dogodku trajen spomenik!“ ... Tako se je razlegalo po širni državi. „V hiši božji smo slavili rešitev cesarjevo, hiša božja bodi spomenik, ki označuj svetu hvalo in veselje Avstrije!“ ... Tako se je čitalo v pozivu, s katerim so jeli nabirati darove za obljubno ali votivno cerkev. Od povsodi so darovali ljudje. In nabrali so denarja ne samo za votivno cerkev, temveč toliko, da so sezidali še osem drugih votivnih cerkev in ustanovili 482 dobrodelnih ustanov. 24. dne meseca aprila l. 1879. ob slavnosti petindvajsetletnice poroke, so blagoslovili to cerkev na najslovesnejši način.

29. Rudolf.

Cesar je bil takrat na vrhuncu svoje sreče. Drugo leto se je radoval poroke svojega edinega sina Rudolfa z nadvojvodinjo Štefanijo. A nekoliko let pozneje se prično za našega cesarja leta bridke žalosti. Nad vse grozen je bil za cesarja in za vso presvetlo habsburško rodbino 30. dan meseca januarja l. 1889., ko sta izgubila cesarska roditelja svojega edinega sina, nado Avstrije, nadvojvodo cesarjeviča Rudolfa.

30. potres v Ljubljani.

Cesar se je veselil, ako je mogel pomagati drugim v nesreči. O veliki noči l. 1895. je vršil v Ljubljani grozen potres dolgo časa svoje pogubno delo. Pokalo je zidovje, podirali se stropi, grmeli na ulice in ceste dimniki in se rušile hiše. Prestrašeni prebivalci so bežali pod milo nebo in prosili Boga pomoči. Na tisoče jih je moralo bivati v praznih sodih, v zabojih, v barakah in v železničnih vozovih. Zdajci so jeli podirati in podpirati hiše v Ljubljani in po sosednih krajih.

Beda je bila nepopisna, škoda neizmerna. A našla so se dobra srca. Darovali so domačini in tujci darove ubogim rojakom. Najbogatejši dar je daroval cesar. Sam pa je prihitel v Ljubljano in si dobro ogledal vse mesto. Ko je odšel, je del na kolodvoru: „Strmim nad velikostjo nesreče!... Kar sem videl, je več, nego sem pričakoval!... Bodate uverjeni, storim vse, kar morem, da dobita mesto in dežela izdatne pomoči!“ —

Ljubljani je vdehnil cesar obilo novega upa v boljšo bodočnost. In le presvetlemu cesarju se mora zahvaliti bela Ljubljana, da je sedaj krasnejša, kakor je bila pred potresom.

31.—34. jubilejska razstava.

L. 1898. je praznovala Avstrija 50letno vladanje našega presvetlega cesarja. Na Dunaju v pratru so otvorili radi tega prelepo in poučno jubi-

lejsko razstavo. Ta razstava naj bi pokazala neizmerne izpremembe, ki so se izvršile tekom zadnjih 50 let.

Tukaj se je lahko sledilo napredku na vseh toriščih človeškega delovanja: kmetijstva in rokodelstva, obrti in trgovine, prometa in šolstva, zdravstvenih zadev, preskrbovanja revežev itd.

Kakor 1. 1873. so tudi v tem letu vprizorili krasen jubilejski izprevod, katerega začetek vidite na ti sliki.

35. poklonitev učencev.

Najlepša slovesnost v jubilejskem letu 1898. je bila poklonitev dunajske mladine. Dunajski župan dr. Lueger je zbral 24. dne meseca junija vse učence. Od vseh strani so prihiteli dečki in deklice, da razvesele svojega cesarja. To se je videlo mladini raz obraz, ko je korakala mimo šotora, v katerem je bil presvetli cesar. Ginjen je gledal naš cesar mimo korakajočo mladino. Bilo je iste nad 70.000.

36. cesarica Elizabeta.

10. dne meseca septembra 1. 1898. proti večeru se je razširila bliskovito širom sveta in prodrla kmalu v najoddaljenejša sela strašna novica: „Naša cesarica Elizabeta — umorjena!“ ...

Ona, ki ni storila nikomur nič zlega, ki je delila vse svoje življenje le dobrote, je padla pod bodalom podivjanega morilca. Na tuji zemlji, ob cvetočih bregovih genevskega jezera, daleč od ljubljene soproga in domačije, ko je iskala zdravja in olajšave težkim bolečinam, je morala izdehniti svojo blago dušo. Ona, ki je hodila vedno tiho in mirno svoja pota, ki je pomagala tisoče in tisoče ljudem iz stisk in nadlog je morala umreti — nasilne smrti! —

V soboto 10. dne meseca septembra 1. 1898. gre cesarica Elizabeta v mestu Genovi v Švici peš do bližnjega пристanišča. Zdajci skoči izza drevesa mlad človek, leti mimo cesarice in jo sune z nabrušeno trioglati pilo v prsi levo stran. Bliskovito je izvršil zločinec, divja zver v človeški podobi, svoj čin. Cesarica sama ni vedela, kaj se je zgodilo. Kmalu nato je omedlela. In čez nekoliko časa je bila mrtva.

37. pogreb cesarice Elizabete.

Pogreb cesarice Elizabete je bil v soboto 17. dne meseca septembra ob 4. uri popoldne. Takega izprevoda še ni videl Dunaj izlepa. Zbralo se je na Dunaju mnogo tujih vladarjev, zastopnikov vladarskih hiš, odposlancev mest i. t. d. Ob 4. uri so v dvorni cerkvi, v kateri je ležala cesarica na mrtvaškem odru, dvignili dvorne slugе krsto, ter jo nesli na mrtvaški voz, v katerega je bilo upreženih osem parov konj, da jo popeljejo v kapucinsko cerkev, v kateri je cesarska rakev.

Cesar je s člani cesarske rodovine in tujimi gosti čakal izprevoda v kapucinski cerkvi. Ko je izprevod došel pred cerkvena vrata, prenesli so krsto

v cerkev. Tu je opravil kardinal Gruscha z velikim spremstvom mrtvaško opravilo. Cesar je ves čas stal in se držal vojaški. Roke je imel sklenjene v molitev. Težko je potem stopal za krsto, katero so nesli v rakev. K zadnjemu počitku so položili blago gospo, avstrijsko cesarico, ki ji je bilo v življenju prisojeno toliko gorja in tako žalostna smrt.

38. cesar na vojnih vajah.

Cesar je vrhovni poveljnik naše armade. Zaraditega se uveri vsako leto, kako je kaj njegovo vojaštvo izvežbano. Na lastne oči hoče videti, če zna dobro streljati in se vrlo boriti. Potuje torej v one kraje, kjer vadi vojaštvo svoje velike vaje, vojne vaje imenovane. Na teh vajah morata častnik in preprost vojak pokazati, kako bi se kretala, ako bi prišlo do resne vojne s tujo državo. Cesar sedi na svojem čilem konju in pazno gleda gibanje borečih se čet. Večkrat jezdi za njimi in ako pride do cestnega jarka, se požene čezenj s pravcato mladeniško čilostjo.

39. parada na Schmelz.

Pri glavnem mestu naše države, velikem Dunaju, je veliko vojaško vežbališče. Vsako leto na cesarjev rojstven dan — ako je cesar takrat na Dunaju — se zbere vse vojaštvo Dunaja na tem vežbališču in naš cesar se potem uveri, v koliko je napredovalo vojaštvo.

40. cesar v Pulju.

A tudi za napredek naše mornarice se naš cesar jako zanima. Zaraditega se pelje večkrat v vojna пристanišča v Pulj, da je navzoč velikim pomorskim vojnim vajam ali pa dovršitvi te ali te ladje.

41. cesar na lovu.

Jeseni začno veti jesenski vetrovi. Gozd se obleče v novo obleko in sprejema razne goste. Po njem se pode zajci, srne in jeleni. Lovcem zavre kri in z nabito puško slede razno žival. Udeležimo se v duhu tega lova. Vse je tiho. Tuintam zašusti med odpadlim listjem. Kar zašumi med grmovjem. Upadajoče veje pokajo. Pripodi se ponosen jelen, ki beži ves preplašen čez drn in strn. Zdajci se začuje pok. In lepa žival se zgrudi, od krogla zadeta, mrtva na tla. Lovec, naš cesar, gre po dnevnem delu v gozd in goro, da se veseli lepe prirode in si z lovom krajša čas.

42. grad v Mürzzustegu.

Naš cesar ima nekoliko lovskih gradov. Največkrat počiva v vlaku. Zjutraj rano se odpravi na lov in zvečer se pelje zopet na Dunaj. Čestokrat se vozi vso noč. Silni posli ne dopuščajo našemu cesarju, da bi se oddaljil za dalj časa z Dunaja.

43. procesija sv. Rešnjega Telesa na Dunaju.

Minili so lepi velikonočni in binkoštni prazniki in bliža se praznik sv. Rešnjega Telesa. Kako lepo so okrašene hiše, mimo katerih se pomika procesija! Najlepša pa je procesija na Dunaju. Saj se tudi cesar udeleži te procesije, ki se vije po bogato okrašenih in razsvetljenih dunajskih ulicah. Kako ponosen je dobri Dunajčan, ko vidi v izprevodu svojega cesarja, ki ga je vanj uvrstil čut pobožnosti in odkrito češčenje sv. Rešnjega Telesa! —

44. spremstvo cesarja.

A ne samo cesar, temveč vse cesarjevo spremstvo, se udeleži vsako leto procesije sv. Rešnjega Telesa. V prvi vrsti vidimo nadvojvode in druge dostojanstvenike iz cesarskega dvora.

45. gardisti.

Cesarjevi čuvaji, gardisti, delajo red v čast sv. Rešnjemu Telesu. Njih krasne obleke in postave izdatno povzdigujejo veličastnost procesije.

46. duhovščina.

Zanima nas tudi duhovščina, ki se udeleži vsa procesije sv. Rešnjega Telesa.

47. dvorna kapelica.

Ko prebivalci Dunaja še spe, sedi naš cesar za mizo. Zunaj njegove palače ni žive duše. Vse še zakriva gosta jutranja megla. Skrb za njegovo ljudstvo mu ni dala spati! ... Tu sedi pri pismenih prošnjah, ki so mu jih predložili njegovi uradniki. In on jih rešuje po svojem modrem preudarku.

Tako se zmanjšuje kup spisov. Tako mineva ura za uro. Kar se začuje zvon, ki vabi k jutranji sv. maši. Cesar vstane ter odide v dvorno kapelo. Tu moli molitve k Bogu za blagost svoje države.

Po končani službi božji gre v svoje dvorane. Tu ga čakajo višji uslužbenci, ki mu poročajo o raznih prigodkih v širni državi. Pazno posluša cesar poročila ter odredi takoj vse potrebno.

Pozneje gre v sprejemno sobo. Tu ga čaka slikovita družba.

Kdor hoče priti do cesarja, se mora oglasiti nekaj dni poprej v cesarjevi zasebni pisarni in povedati, kaj hoče. V ponedeljek in v četrtek pa vsprejema cesar vsakogar. V predsobi čakajo, da jih pokličejo k cesarju. Tu je zbrana kaj slikovita družba. Tu vidiš ljudi vseh stanov: kardinala, kaplana, tajnega svetnika, malega uradnika, bogatega kneza in ponižnega kmetiča. Pazno posluša cesar vse prošnje ter jim odgovori takoj. Praznih obljub ne dela. Naravnost pove, zakaj ne more uslišati prošnje, ali pa obljubi, da bo ukazal, da se bo zadeva pravično preiskovala in rešila.

48. godba koraka proti cesarskemu dvorcu.

Ura bije eno. Od daleč se začuje na cesarskem dvorcu boben vojaške godbe. Svirajoč živahno koračnico, koraka godba proti cesarskemu dvorcu.

Spremlja jo pisana množica. Tu vidimo visoko gospodo, vojaka, delavca, domačina in tujca. Zdajci stopimo na dvorišče cesarskega dvorca. Godba zasvira in ob oknu zagledamo cesarja, ki posluša pazno mogočne akorde vojaške godbe. Zadovoljno zre na množico, ki je porabila opoldanski počitek v to, da ga pozdravi na njegovem domu.

49. Ischl.

Vroče poletje je tu. Bližajo se prijetne počitnice. Tudi cesar si izbere senčnat prostor, kjer se oddahne za nekaj dni od trudapolnega dela. Na bregove rajskih jezer, med osvežujoče zelenje in žuboreče potoke divnega Salzkamerguta si je postavil v Ischlu svoj grad, kjer preživi po vseletnem trudu svoje najlepše ure. Tam živi v krogu svojih hčera in se veseli svojih dobrih vnukov in vnukinj.

50. cesar Franc Jožef I.

2. dne meseca decembra t. l. bode dana slovenskemu narodu prilika, ponoviti prisego neomahljive zvestobe, katere ni v šestih stoletjih nasproti svoji svetli dinastiji nikdar prelomil, pač pa o nji dajal vedno svedoštvo po brezbrojnih bojiščih, kjer so prelivali njegovi sini kri za vladarja in dom. Dolžnost naša bodi, da se zahvalimo takrat za neizmerno milost in blagonaklonjenost, s katerima je obsipaval naš presvetli cesar v teku slavnega vladanja naš narod ter tako spajal vedno ožje vez neminljive ljubezni med seboj in podaniki. Vzkliknimo takrat, a vzkliknimo tudi dnes: „Vsegamogočni Bog, podaljšaj dragocene dni Njegovega Veličanstva do najskrajnejše meje človeškega življenja v srečo in blagost celokupne države in našega naroda!“ ...

Čut radosti in hvaležnosti nas navda, ko se domislimo visokega pokrovitelja in zaščitnika šole in prosvete, našega preljubega deželnega kneza. Zato je naša dolžnost, da se ga domislimo dnes ob priliki naše okr. učiteljske konference.

V to pač ni treba besedi. Zakaj vsakega pravega patrijota srce se itak ogreje, ko se domisli svojega ljubljene cesarja.

Pozivljam Vas torej, da v izraz svoje iskrene ljubezni do našega presvetlega cesarja zapojete prav iz polnega srca našo prekrasno cesarsko pesem! —

II.

Konferenčno poročilo c. kr. okraj. šol. nadzornika Ljudevita Stiasnega.

1. vzgoja нравno zanemarjene mladine.

Vsi narodi širne in mogočne Avstrije se pripravljajo na veliko slavnost — 60letnico — odkar vlada Nj. Veličanstvo cesar Franc Jožef I.

Ta patriotična slavnost bo združila zopet vse narode naše države, da se v obnovljeni udanosti zbero okolo prestola našega preblagega vladarja, ki vrši skozi toliko let v najtežavnejših razmerah, zadet čestokrat od krutih udarcev usode, neutrudno in vestno svoje dolžnosti ter daje tako vsem svojim podložnim najlepši izgled delavnosti za skupno blagost.

Šestdeset let je res dolga doba. Drugod bi se vrstile šumne slavnosti. Naš presvetli cesar pa odklanja, ako mu je le moč, vse slavnosti, ki se hočejo prirediti njemu v proslavo ter priporoča, da se naj ta denar porabi raje v prid dobrodelnih ustanov. Zato so označene vse znamenite dobe tekom življenja cesarja Franca Jožefa I. po dolgi vrsti ustanov, ki bodo posredovale njegov spomin našim potomcem boljše, nego bi ga posredovali razni spomeniki iz kamna in bron.

Vsled želje našega dobrega vladarja bodo ustanove o priliki 60letnega Njegovega vladanja namenjene v prvi vrsti v izboljšanje vzgoje otrok. In vsekako se bode rešilo s temi ustanovami mnogo нравno zanemarenih in zapuščenih otrok iz blata, v katerem bi se drugače utopili.

Lepa želja našega preblagega cesarja bode obrodila stoteri sad. Ker je sedaj zanimanje za primerno oskrbovanje zapuščenih in нравno zanemarenih otrok vedno bolj živahno, nadjati se smemo, da bode napredovalo zanimanje za to mladino s temi ustanovami tudi v nas. Trdi se lahko, da je napočil nov čas, nova doba, v kateri se ne bode upoštevala samo vzgoja otrok, temveč se bode upoštevala tudi javna skrb za нравno zanemarjeno

mladino. Povsem opravičeno imenujejo zaraditega nekateri to stoletje – stoletje otroka.

Bil je že skrajni čas. Saj je naraščalo število npravno zanemarjenih otrok v nekaterih krajih strašno. V Nemčiji je n. pr. naraslo prebivalstvo od 1882. do 1896. leta za 15·8 ‰, ono obsojenih pa za 38·5 ‰, a mladoletnih obsojencev pa celo za 44·1 ‰.

Da so v tem oziru na Kranjskem v nekaterih krajih kaj žalostne razmere, je dokazalo v letu 1905. poizvedovanje o številu npravno zanemarjene mladine in o vzrokih te zanemarjenosti. Iz poročil sodišč, župnih uradov in šolskih vodstev se je dognalo, da provzročujejo posurovelost mladine: 1. roditelji otrok, ki so vdani opojnim pijačam. Neugodno upliva na npravnost otroka tudi, ako mati pred porodom preveč dela in je preveč razburjena. Taki otroci podedujejo te napake. 2. razmere, v katerih živi otrok do 14. leta, ki ga dovedejo do pregrehe. Pri vzgoji otroka k redu, snagi in dostojnosti upliva največ rodbina. Ta da otroku dober izgled ter mu podeli zaslombo. Ako pa živi mož v neslogi z ženo, ako sta oba pijanca, morda celo prešestvenika, potem o dobrem izgledu ni govoriti. Resna nevarnost posurovelosti preti mladini tudi, ako je oče ves dan zaradi dela odsoten in mu mora pomagati tudi mati in so otroci prepuščeni samemu sebi in se potepajo po ulici. Ure, ki jih prežive otroci s svojimi roditelji, ne morejo izbrisati drugih slabih uplivov.

Zanemarjenju mladine so posledica tudi sedanje družabne razmere z ozirom na slabo gospodarsko stanje roditeljev. Gospodarske razmere v sedanjih časih čestokrat ne silijo le moža, temveč silijo tudi ženo na delo in pomagati preživljati rodbino. Dognano je, da mati, ki sama težko dela, ne more vzgajati otrok. Delo delavčevih žena in otrok je torej nevarno npravnosti delavčeve rodbine. Poleg tega se pokvari mladina tudi v onih tesnih luknjah, kjer bivajo, prisiljeni po revščini, sužnji in sužnje naše moderne družbe.

Najložje pa propadejo otroci, ki nimajo lastne rodbine, sirote in zapuščeni nezakonski otroci. Zelo slabo upliva tudi na otroke, ako dobivajo denar, ko štejejo komaj štirinajst let, ko se še ni dovolj utrdil njihov značaj. Denar jih dovede do nasladnosti, ki se še ne strinjajo z njihovo starostjo. Ni čuda, da deklice nočejo potem več ustopiti v službo, temveč si poiščejo delo v tovarnah, samo da si potem okrajšajo večere in nedelje po svojem okusu.

Na podlagi vseh teh preiskav se toplo priporoča, da se naj oddajo vsi npravno zanemarjeni otroci v posebno vzgojevališče n. pr. v salezijanski zavod v Rakovniku pri Ljubljani. Npravno zanemarjenemu otroku se mora preskrbeti drugo zavetišče, kar pa je zvezano v sedanjih razmerah z velikimi težkočami. V prisilni delavnici ljubljanski je enotna vzgoja te mešane, po starosti, jeziku, temperamentu in predživljenju tako različne mlade množice nemogoča. Zato nič ne koristi, ako se deček izroči v ta zavod.

Poročevalci soglašajo v tem: Klic, po okrepitvi moralnega čuta, po verski vzgoji, po nadzorstvu šoli podvržene mladine, se čuje od vseh strani. Pomagati pa se mora tudi ljudski šoli, ki ima glede vzgoje zanemarjene mladine na razpolago nezadostna sredstva. Manj vredni, duševno in telesno zaostali in zanemarjeni otroci, ne smejo obiskovati šol z drugimi učenci, da ne škodujejo nramnosti drugih otrok. Glede na disciplinarna sredstva pa se zahteva telesna kazen, ako ne pomagajo druga sredstva.

Korist vzgojevališč za nramno zanemarjene in zapuščene otroke so pripoznali najprej praktični Angleži. Komisija, ki jo je določil angleški kralj za preiskovanje vseh del v prid varstva otrok, se je izjavila sledeče: „Uspeh vzgojevanja nramno zanemarjene mladine v posebnih zavodih se kaže v izdatnem znižanju števila hudodelstev odraslih, najbolj pa mladoletnih. Tem šolam gre hvala, da so zatrle tolpe zločincev mladoletnih v velikih mestih, da so znižale število tatov ter obvarovale mladoletne obsojence, da niso postali hudodelci iz navade. Nič manjša pa ni zasluga teh šol, da so obvarovale veliko število otrok pred pohujšanjem po nramno zanemarjeni mladini, ki je bila dobro spravljenav zavodih in s katero torej niso mogli priti v dotiko“.

Jasno je, da od zanemarnjenih roditeljev ni pričakovati dobrih otrok. Toda tudi slab izgled slabih tovarišev provzroči mnogo zla. Ena garjeva ovca lahko okuži vso čredo in en nramno zanemarnjen otrok lahko izpridi vse svoje tovariše. Posurovelost je nalezljiva, zato je tudi nevarna.

Kolike važnosti je, da rešimo posameznika, da ne propade nramno, poučita naš sledeča izgleda: L. 1740. se je rodila na Angleškem Ana Tuhe. V zgodnji mladosti je izgubila svoje roditelje ter je nramno popolnoma propala. Vzrasla je brez vzgoje. Ko bi jo Angleška poslala v primeren zavod, obvarovala bi se velikih izdatkov. Vsi njeni potomci, ki so jih našteli 834, so bili vlačugarji in nramno propadli ljudje. In Angleška je morala plačati doslej tem rodbinam nad pet milijonov miloščine.

Ravnotako bridko obžaluje neka švicarska občina, da niso njeni pradedi poslali v vzgojevališče nekega Pavla Zero, ki se je porodil l. 1700. Pavel Zero je postal zarodnik mnogoštevilne rodbine vagabundov, ki provzročajo revni občini skoro nepremagljive troške. Iz tega je razvidno, da je nespametno, če se nekatere občine branijo malih troškov za vzgojevanje nramno zanemarnjenih otrok, ker si nakopljejo s tem mnogo večje izdatke.

Vzgoja otrok je naravna posledica roditeljev. Bistvo vzgoje pa je uvedba otroka v samostojnost, t. j. preskrbljenje z onimi lastnostmi in nauki, ki ga usposobijo, da oštane čednosten ko se loči od svoje rodbine in ko stopi kot samostojen člen v življenje.

Ni dovolj, da se usposobi otroka, da si pozneje služi svoj kruh, temveč skrbeti se mora tudi za njegovo нравno izobrazbo. Nравna izobrazba usposobi človeka, da se čuti členom celote, da ne stavlja svojih zadev vedno v ospredje, temveč da tudi tuje primerno upošteva. Vzor nравnosti tiči v tem, da se čuti največje zadovoljstvo v blagostanju drugih.

Država zahteva od očeta in matere, da vzgojita otroka v poštenega človeka, v človeka, ki je skupnosti koristen in ki socialno ni škodljiv. Da se to doseže, potrebuje vsak otrok ljubeznjive, neprestane vzgoje in neprestanega nadzorovanja do 16. leta. Kolikor bolj mora pogrešati otrok to vzgojo, toliko bolj je izročen nevarnosti, da nравno propade. V največji nevarnosti so sirote in zapuščeni nezakonski otroci. Pa tudi otroci onih roditeljev, ki svoje otroke vedoma slabo vzgojujejo ali jih celo trpinčijo, so v nevarnosti.

Ti otroci so bili še pred nekoliko leti brez pravega varstva. Dandanes pa je skrb za osebne razmere varovancev v prvi vrsti varstvenega in skrbstvenega sodišča. Temu sodišču gre tudi nadzorovanje roditeljev in namestnikov. A tudi dolžnost učiteljev je, da pazijo na duševno in telesno blagost učencev in da delujejo na to, da se odpravijo opažene napake.

Znanost, postavodaja in uprava upoštevajo sedaj skrb za mladino bolj, nego so jo upoštevale včasih. Predvsem se gre za to, da se odpravi ona brezbriznost, ki je nastala glede na zanemarjeno mladino v nas.

Dolžnost vseh prijateljev mladine je, da v tem oziru podpirajo varstveno in skrbstveno sodišče. Temu sodišču se naj naznani, ako roditelji in njih namestniki zlorablajo svoje pravice ali otroka zanemarjajo. Sosebno se naj javi sodišču, ako je potrebno, da se omejijo ali odtegnejo očetovske ali materine pravice, da se postavi kak drug varih, da se otrok izroči kaki drugi rodbini, ali da se otrok odda v kak pripraven zavod ali poboljševalnico.

Vse prebivalstvo naše širne Avstrije je prešinilo prepričanje o potrebi in koristi varstva zanemarjene mladine. Osnovala so se zaraditega društva za otroško varstvo in mladinsko skrb v vseh sodnih okrajih in upati je, da bodejo ta društva delovala uspešno v prid bedne in zanemarjene mladine. Vsekako se bode odslej omejila in preprečila zanemarjenost mladine izdatneje.

Kako bode olajšano delo učiteljem, ako se jim ne bode treba boriti v ljudski šoli z nравno zanemarjeno mladino! In že zaraditega je dolžnost vsakega učitelja, da podpira kolikor je le moč društva za otroško varstvo in mladinsko skrb. S tem pa sledimo tudi intencijam presvetlega cesarja Franca Jožefa I.

2. vzgoja otrok.

Da ni lahko ustreči šolskim predpisom glede šolske vzgoje učencev, svedočijo nam vzgojne določbe v dokončnem šolskem in učnem redu. Učitelju je treba napredovati ne samo v metodično-didaktičnih, temveč napredovati mu je treba tudi v vzgojeslovnih vprašanjih. Zakaj ono, kar pridobi v tem oziru v učiteljskih, ne zadostuje. Kdo bi torej ne bil vesel

napredka, ki ga kažejo predavanja pri naših roditeljskih sestankih! Kolik je tudi napredek od prvega našega predavanja pa do predavanja strokovnega učitelja Karla Humeka: „Matere, pripovedujte otrokom pravljice!“ S prireditvami roditeljskih sestankov smo se ugloabili v vzgojeslovna vprašanja in sicer ne samo predavatelji, temveč ugloabili so se tudi udeleženci — učitelji. Učiteljem je torej koristno, da se udeležujejo mnogih roditeljskih sestankov, še bolj pa, ako sami prirejajo roditeljske sestanke.

Najbolj koristijo roditeljski sestanki onim, katerim so namenjeni, t. j. roditeljem naših učencev. Kakor pa se drevesa ne poseka z enim udarcem, prav tako ne izboljšamo vzgoje otrok temeljito z enim roditeljskim sestankom. Ako pa ravnamo dosledno, bodo sadovi našega delovanja vidni prej ali slej. Prepričani smo, da nam bodo mnogi roditelji hvaležni za naše nasvete, ter da bode pridobila na ugledu s temi prireditvami tudi naša šola.

Roditelje si pridobimo najbolj po otrocih. Učencev pa si ne pridobi učitelj samo z dobroto, temveč pridobi si jih v prvi vrsti s pravičnostjo. Strogega in pravičnega učitelja imajo učenci bolj radi, nego pa imajo mehkega, ki uporablja v skrajni zadregi nedovoljena disciplinarna sredstva in je zaradi tega tuintam krivičen. Tudi šoli nasproten oče, spoštuje končno učitelja, ako vidi, da ga ceni njegov otrok in kako lepo napreduje v vsakem oziru.

Mnogo se je že govorilo v naših konferencah, kako se naj izboljša vzgoja učencev v naših šolah. Kljub temu je to vprašanje še vedno novo. Kolike važnosti je pripovedovanje pravljic in povesti, razvidite iz prej omenjenega predavanja: „Matere, pripovedujte otrokom pravljice!“ Dasitudi sem že čestokrat priporočal pripovedovanje pravljic in povestij, kljub temu se v naših ljudskih šolah pripoveduje čestokrat premalo. Tako raztegnejo v nekaterih naših šolah v 1. šolskem letu obravnavo mačke na tri ali celo na štiri tedne, samo da znajo končno vsi učenci lepo po vrsti zdrdrati vse formulirane stavke, mesto da bi v to obravnavo uporabili le en ali k večjemu dva tedna in ostale tedne v obravnavo pripovedovalnega nazornega nauka. Neobhodno potrebno je torej, da se v naših podrobnih učnih načrtih zabeleži tudi učna snov, ki se hoče obravnavati iz pripovedovalnega nazornega nauka v 1. in v 2. šolskem letu. V višjih razredih pa se greši še vedno tuintam s tem, da se obravnavajo v jezikovnih urah tudi realna berila in ne samo etična berila. Tudi imajo stara berila premalo etičnih beril. V vseh šolskih letih se mora določiti za vsak teden po en vzgojevalni moment, a ti vzgojni momenti se naj zabeležijo v opombi v tedniku. Da pa postopamo v tem oziru po zanesljivem načrtu, zabeležijo se naj ti vzgojni momenti tudi v naših podrobnih učnih načrtih in sicer že pred začetkom prihodnjega šolskega leta. A tudi pri realnem pouku, zlasti pri petju, se lahko mnogo stori v vzgojnem oziru.

Predvsem se morajo učenci navaditi vljudnosti in sicer ne samo v šoli, temveč tudi zunaj šole. V tem oziru smemo zabeležiti v mnogih šolah lep napredek. Kjer se pa učenci vedejo zunaj šole še vedno nevljudno, tam se

Vzgoji otrok in npravnosti odraslih koristi čitanje primernih knjig silno. Seveda se pa morajo učenci nadzirati kaj in kako čitajo. Lepo je tudi, da so se nekatere naše knjižnice pomnožile v toliko, da se že morejo uporabljati tudi od odraslih, ter se na nekaterih šolah skrbi tudi za čitanje odraslih.

Dosedaj imamo dogotovljenih 20 poljudno poučnih predavanj, ki se razvrstijo tako:

1. Lj. Stiasny: Potovanje v Carigrad.
2. " " " " Pariz.
3. " " " na Vezuv.
4. " " " k severnemu rtiču in na Spitzbergen.
5. J. Magerl: Potovanje okoli sveta.
6. " " " skozi Švico v francosko rivijero.

7. Lj. Stiasny: Cesar Franc Jožef I.
8. K. Trost: Turki pred Dunajem.
9. " " Napoleon in njegovi časi.
10. M. Rihar: Papež Pij X.

11. Fr. Marinček: Schönbrunn ali ogledovanje raznih živalij.

12. Fr. Lužar: Mlekarstvo.

13. K. Humek: Zidarsko gradivo.
14. Lj. Stiasny: Petrolej.
15. Fr. Marinček: Pridobivanje ali izdelovanje železa.

16. K. Humek: Pogled v zgodovino umetnosti I. del. Stavbarstvo.
17. " " " " " " II. del. Kiparstvo in slikarstvo.

18. P. Bohinec: Zgodbe novega zakona.
19. J. Jerič: Zgodbe starega zakona.

Razno:

20. Lj. Stiasny: Škodljivost opojnih pijač.

20 poljudno poučnih predavanj, 10 skioptikonov s skoraj 1500 diapozitiv, 31 roditeljskih sestankov — to so števila, na katera smemo biti ponosni.

4. škodljivost opojnih pijač.

V zmislu § 77 dokončnega šol. in učnega reda naj ne zamude učitelji seznaniti šolsko mladino z najvažnejšimi pravili negovanja zdravja. Sosebno živo naj ji pojasnjujejo škodljivost uživanja opojnih pijač vsake vrste. Obrazlože naj ji tudi škodljivost pušenja tobaka v mladosti in nevarnosti stalnega in čezmernega uživanja alkohola in pušenja tobaka.

Huda obsodba je torej protialkoholnega glasila „Zlate dobe“ v članku „Alkoholizem v slovenskem slovstvu“, ki trdi: „Naš slovenski učenec se uči iz predpisanih knjig v šoli pitja!“ ... Potrebno je torej, da se učiteljstvo seznani s tem člankom. Ravnotako je tudi potrebno, da se za to vprašanje bolj zanimamo in zaraditega sem sestavil na podlagi primer-
nih skioptiških slik poljudno poučno predavanje: „Škodljivost opojnih pijač“. Toplo priporočam, da se to predavanje, oziroma te skioptiške slike, pridno uporabljajo v naših šolah, ter da krepko delujemo proti največjemu kvar-
ljivcu blagostanja in sreče narodov — alkoholu.

5. kako se naj slavi v naših šolah letošnji jubilej.

60 let — dve človeški dobi — že deluje v neumorni marljivosti in zvestem in plemenitem izpolnjevanju dolžnosti naš presvetli cesar v blagost in srečo avstrijskih narodov. Ne samo milijoni lastnih podanikov se klanjajo letos v veselem slavnostnem razpoloženju svojemu ljubljenu cesarju in kralju, temveč tudi daleč preko mej naše monarhije se klanja svet našemu presvetlemu cesarju. Tembolj mora primerno slaviti ta izredni jubilej avstrijsko učiteljstvo, ki mu je dal naš predobri vladar krasen dragulj, šolski zakon.

Kako se naj praznuje ta slavnost v naših šolah?

Sodeč po pripravah, se vrše tudi v nekaterih krajih naših okrajev prav lepe šolske veselice. A najsijajnejša bode pač ona v Krškem. Brez posebnih troškov pa nam omogoči primerno slaviti ta jubilej naše poljudno-poučno, s skioptiškimi slikami združeno predavanje: „Cesar Franc Jožef I.“ Sosebno letos naj se ta serija pridno izposojuje ne samo za primerne slavnosti ali roditeljske sestanke, temveč tudi pri pouku. Da se pa more urediti izposojevanje te serije, naj se oglasijo do sklepa šolskega leta ona šolska vodstva, ki si hočejo izposoditi te podobe, oziroma tudi skioptikon, še v tem solarnem letu. Za jubilejno slavnost 2. dne meseca decembra t. l. pa določa dnevni red odlok c. kr. ministrstva za bogočastje in uk z 7. dne meseca maja t. l., št. 8331. Preskrbljeno je torej, da se bode slavnosten dan slavil na vseh šolah širne in mogočne Avstrije primerno in enako.

III.

Razvoj ljudskega šolstva za vladanja cesarja Franca Jožefa I.

Predaval nadučitelj Bernard Andoljšek iz Litije.

Redek, v svetovni zgodovini nenavaden jubilej praznujejo letos raznorodni in raznojezični narodi avstrijski — 60letnico vladanja — Njega Velikanstva našega presvetlega cesarja Franca Jožefa I.

Običajno je in skoraj bi lahko trdili, da je urojeno, da obhaja človeštvo take trenutke z nekako kričavo slovesnostjo, ki naj pokaže slavitelje, kakor tudi slavljenca, v vsi človeški vnani bleščeči sedanjosti, ne meneč se za bodočnost in ne za preteklost. A kakor je redki jubilej, ki ga slavimo letos, ravno tako je redka deviza, ali recimo želja, ki še ni našla sovrstnice nobenega jubilanta in ki jo je izrekel slavljenec, premodri naš vladar, kako se naj praznuje ta v Avstriji edini jubilej, namreč, da se slavnost praznuje v znamenju dobrotnih naprav, ki naj bodo izključno namenjene naši bodočnosti Avstrije, naši mladini — otroku.

In ta želja pokaže našega jubilanta v vsi njegovi zlati dobrotnosti, v vsi njegovi ozirljivosti, prikazuje nam demantno notranjost, ki jo je nosil naš jubilar od svojega vladarskega nastopa, do današnjega dne, ko slavimo 60letnico Njegovega vladanja.

Za boljšo bodočnost našega najdražjega zaklada, naše mladine, v boljšo bodočnost naše Avstrije! . . .

Menda ga ni stanu v naši širni Avstriji, ki bi se veselil tega jubileja bolj, nego je ravno učiteljski stan, kakor smo ravno mi avstrijsko učiteljstvo in med temi ne zaostajamo nikakor mi slovensko učiteljstvo, ki smo nekaki posredni izvrševalci želje našega jubilanta, onih želj, ki jih je gojil in ukazal izvrševati v prid avstrijske mladine potom šolstva.

In razvoj šolstva v naši ljubljeni Avstriji se bliža z gigantskimi koraki svoji popolnosti, svoji dovršenosti, kar je edina zasluga premodrega vladarja, našega jubilanta.

Gospoda slavna! Zanimivo bi bilo pregledati podrobneje razvoj našega, to je avstrijskega ljudskega šolstva v 60letni dobi našega premilostljivega vladarja. To bi bila zanimiva slika vsega hotenja in delovanja našega jubilaranta, ker tu bi videli, da naš jubilarant ni izrekel le slučajno one vzvišene devize za svoj jubilej: „Vse mladini!“ temveč, da ga je ta deviza vodila, kakor nekaka zvezda vodnica, ves čas Njegovega delovanja, od prvega koraka, ki ga je storil kakor 18letni mladenič, ko je prevzel vladarstvo, pa do današnjega dne, ko mu zlati večerno solnce Njegovo sicer usodepolno, a le sreči svojih narodov posvečeno življenje.

Ne bom vam, gospoda, razkladal na dolgo in široko vseh onih podrobnosti, ki so se vršile v dolgi dobi vladanja našega jubilaranta in ki so kolikortoliko v zvezi z razvojem ljudskega šolstva v Avstriji, temveč ozreti se hočem le v krajših obrisih na ta razvoj.

Kakor je bilo l. 1848. v političnem oziru žalostno in razburkano, ravno tako žalostno in razburkano je bilo v gospodarskem, sosebno pa še v šolskem oziru. Ljudsko šolstvo je bilo do tega leta nekaka pasterka v Avstriji. Zakaj Avstrija še ni izpoznala dobrot dobro urejenega ljudskega šolstva. Ne bom trdil, da ni bilo do l. 1848. v Avstriji nobenih šol. Bile so. O tem nas pouči sledeča statistika. Bilo je takrat 200 takozvanih glavnih šol, 12.157 trivialnih in 588 dekliških šol.

Na deželi Kranjsko in Koroško, ki sta takrat tvorili neko celoto v šolskem oziru, je pripadlo 10 glavnih, 380 trivialnih in 8 dekliških šol.

A nastopilo je znamenito leto 1848., ki ni pretreslo v tečajih le Avstrije, temveč pretreslo je v tečajih tudi vso Evropo. Tu je posegla vmes energična roka našega jubilaranta, sicer še kakor 18letnega mladeniča, ki je vodila avstrijske narode po pravi poti k svojemu cilju. Od tega leta se čuti velikanski preobrat ravno na ljudskošolskem polju.

60letna doba našega slavljenca se da, kar se tiče šolskega razvoja, deliti pravzaprav v dva dela, to je v dobo od l. 1848. do l. 1869. in v dobo od l. 1869. do današnjega dne.

Prva doba, imenovali bi jo lahko „konkordatna šola“, je imela senčno in solnčno stran. Bila je nekaka predhodnica do boljšega. Saj dejstvo, da se mora vsaka stvar razvijati naravnim potom iz nepopolnega do popolnega, je priznано. Dobó od 48. do 69. leta lahko prekoračimo, ker je bila nekaka prehodna doba in ker bi prekoračila mojo nalogo. Dostavljam samo željo: Študirajmo to dobo in marsikaj se nam razjasni, kar nam je bilo dosedaj nejasno! —

14. dan meseca maja l. 1869 je za avstrijsko šolstvo epohalen. Zakaj ta dan je sankcioniral naš jubilarant zakon, ki je preustrojil ves šolski organizem. Ako pa hočemo dostojno ceniti ta zakon, se moramo ozreti na leti 1867. in 1868., zakaj 1867. l. so se sankcionirali takozvani temeljni zakoni, ki so takorekoč neposredni povod novi šolski postavi. In leta 1868. se je uredilo razmerje med cerkvijo in državo, kar se tiče ravno šolstva. Zanimiv je bil boj za ta zakon. 23. dne meseca februarja l. 1869 je zahtevalo več po-

slancev, da se naj šolski zakon preosnovi v zmislu pravkar omenjenih zakonov in že 2. dne meseca marca istega leta je predložil naučni minister Leopold Hasner načrt, na katerem temelji ves sedanji šolski zakon. 24. dne meseca aprila je bil zakon sprejet s 111 glasovi proti 4. Zagovarjal je Hasner svoj elaborat izvrstno. Umrli je Hasner 5. dne meseca maja l. 1891. v Išču kot zasebnik, ki se je za nekoliko let odpovedal popolnoma vsakemu javnemu življenju.

Avstrijsko učiteljstvo mu ohrani trajen spomin.

Umljivo je, da je ta preobrat na šolskem polju provzročil mnogo srditega boja v politični areni. A ko se je izvedelo mnenje premodrega našega vladarja, ko je rekel, kar navajam v originalu, je boj utihnil.

Izrazil se je: „Durch die neuen Schulgesetze ist das Verhältnis zwischen Schule und Kirche in einer der Aufgaben der Schule zusagenden Weise geregelt, ohne daß der wohlberechtigte Einfluß der Kirche geschmälert wird. Ich hege die Erwartung, daß die gesetzlichen Anordnungen sich als dauernde Grundlage eines gedeihlichen Zusammenwirkens zwischen Staat und Kirche erweisen werden. Ich hoffe, daß die verjüngte Volksschule jene Fülle von Wissen und Können geben werde, welche die Grundlage und der Wohlstand der Staaten ist.“

Te Njegove preroške besede so se izpolnile v polni meri in smelo trdim, da je ravno urejeno šolstvo usposobilo našo državo v to, da zavzema tako sijajno in uplivno mesto v evropskem političnem in gospodarskem oziru.

Kaj vsebujejo razni paragrafi šolskega zakona, je jasno vsem cenjenim kolegom in tovarišicam. Saj smo prisegli nanje. Menim, da lahko preskočim to poglavje.

Novi zakon ni bil naperjen niti proti cerkvi, niti proti posameznim verskim sektam, oziroma narodom. Dokaz zato je § 1., ki govori o namenu ljudske šole in ki je vsakemu znan.

Menda ni treba poudarjati še posebej, da je ravno učiteljski stan postal vsled tega zakona enakopraven z drugimi stanovi in da velja danes tudi učiteljstvo nekaj.

20. dne meseca avgusta l. 1870. je izšel takozvani šolski in učni red, ki določa natančno, kaj in koliko se poučuj v posameznih razredih, oziroma v šolah. To leto je porodilo obilico učiteljskih listov, ki so seznanjali učiteljstvo z dobrotami novega šolskega zakona. Največ dela so imeli v tem času posamezni deželni zbori, ki so hiteli urejevati v njih delokrog spadajoče šolstvo, v kolikor jim ga je določil državni zakon.

Zanimivo je, da so pričeli svoje delo meseca oktobra l. 1869. c. kr. okr. šolski nadzorniki. — 12. dne meseca julija l. 1869. je izšel statut za c. kr. učiteljišča, a en dan popreje pa takozvana instrukcija za c. kr. dež. šolske nadzornike. — 23. dne meseca novembra je izšel zakon o šolskih knjigah.

Bogata so bila na zakonodajstvih, z ozirom na šolstvo, leta 1870. do 1873. Zakaj 20. dne meseca avgusta l. 1870. je izšel novi učni in šolski red, dalje zakon o takozvanih učiteljskih tečajih, učni načrti za meščanske šole in o preizkušnjah iz telovadbe. Leto 1871. nam je prineslo zakon o ubožnih knjigah, o uredbi knjižnic za šolarje in učiteljstvo, l. 1872. pa zakon o učiteljskih izpitih in predpise za okr. učit. konference. Skupno število teh raznih zakonov je bilo okrog 70.

V to dobo treba šteti tudi dež. zakone, ki urejajo pravna razmerja učiteljstva. Kranjska ga je izdala l. 1873.

Perijoda od l. 1873. do l. 1876. se sme imenovati po vsi pravici nekaka zlata doba šolstva. V letu 1873. je bila znana svetovna razstava na Dunaju, ki je hotela pokazati napredek na šolskem polju. Na razstavi je bila med drugim tudi takozvana uzorna šolska stavba, ki je služila kot vzorec, mnogim tujim državam. V ti dobi je izšel zakon o odpravi šolnine na ljudskih šolah, o prestopu učiteljev iz ene kronovine v drugo, o učilih i. t. d. Skupno je izšlo okrog 66 odredb in odlokov.

Prva dež. učit. konferenca se je vršila meseca septembra l. 1873. na Moravskem, a l. 1874. so se vršile dež. učit. konference tudi v ostalih kronovinah.

Ti dobi je sledila doba, ki bi jo imenovali lahko „doba boja proti obstoječi šolski postavi“. Ta boj je trajal nekako do l. 1890., ki se je slednjič kolikor toliko ublažil v prid šolstva.

Strogost, s katero se je postopalo zaradi rednega obiska, dalje prisilno osemletno šolsko obiskovanje, kakor tudi nekoliko prevelika vnema po zidanju novih šol, vse to je vzbudilo nevoljo ljudstva. Temu so pripomogli precej tudi razni nepoklicani faktorji.

Nove volitve, tako v deželne zборе, kakor tudi v državni zbor, so izmanjšale precej število novim šolskim postavam prijaznih poslancev. Vnel se je nekak boj na vsi črti in glavna zahteva tega boja je bila šestletna obvezna šolska dolžnost, oziroma uvedba raznih šolskih olajšav.

Pričela so se razna pogajanja in sad teh pogajanj je bila sledeča izjava skupnega ministrstva s 25. dne meseca marca l. 1879., ki se glasi doslovno: „Die achtjährige Schulpflicht ist eine wesentliche Bedingung für den sittlichen intellektuellen und ökonomischen Fortschritt, für die Hebung der Wehrkraft, für den allseitigen Aufschwung im Staate. Dieses Ziel kann nur Schritt für Schritt erreicht werden, denn durch die neuen Gesetzbestimmungen wurde in allen Schulverhältnissen eine tiefgreifende Änderung angebahnt, deren volle Durchführung nicht das Werk weniger Jahre sein kann.“ A kljub ti izjavi ni hotel boj ponehati. Slednjič je državni zbor sprejel predlog, da se uvede po deželi šestletna šolska obveznost in da se dovolijo razne šolske olajšave. Predlog je bil sprejet s 156 glasovi proti 146.

Posledica temu je bila šolska novela iz leta 1882., ki je prinesla precej presenečenj. Ker je vsem znana, zaraditega ne bom našteval podrobno vsebine.

A tudi ta novela ni našla milosti v očeh mnogih poslancev. Le-ti so zahtevali, da nudi ljudska šola več praktičnega zmisla, a opusti se naj duševni balast, ki ga zahteva zakon iz leta 1869. In res je zahteva dobila večino 3 glasov v državni zbornici. Zakaj sprejeta je bila s 170 glasovi proti 167.

V letih 1880. do 1890. je doživela ljudska šola nov boj, boj za obstanek narodnih šol. Iz te dobe datira znani lex Kvičala, ki zahteva, da se v posamezne šole sprejemajo taki otroci, ki so popolnoma zmožni jezika dotičnega učnega jezika.

Leto 1888. je prineslo nov boj, takozvani boj proti Lichtensteinovemu predlogu, ki stremi za tem, da se naj nudi otroku vse najpotrebnejše, kar zahteva praktičnost poznejšega življenja. Branje bodi le nekako sredstvo, s katerim se naj da otroku priliko, do poznejše izobrazbe v realijah,

Ljudska šola naj obsega 1. elementarno ljudsko šolo s šestletno šolsko dobo in 2. meščansko, oziroma kmet. nadaljevalno, oziroma obrtno-nadaljevalno šolo in ponavljalno šolo. Roditeljev se ne more siliti, da bi pošiljali otroka v šolo, v kateri se ne poučuje v duhu njih vere. Cerkev izvršuje sonadzorstvo nad vsem poukom v šoli. Vsa uprava, sploh vse nadzorstvo šole, se naj izroči deželnim zborom.

Tem predlogom se je uprl naučni minister Gautsch, ki je prišel z nepobitnimi dokazi na dan, poudarjaje, da je od dobre šole odvisen obstoj države. Zaključil je minister Gautsch svoja izvajanja proti predlogu sledeče: „Ich werde die Rechte des Staates auf die Schule wahren und die beste Volksbildung anstreben; ich werde die Schule vertreten als ihr wahrer Freund. Auf der Schule beruhe die geistige Wehrkraft des Staates!“

Predlog Liechtensteinov ni prišel do veljave. Bil je odklonjen. A kljub temu se boj ni polegel, temveč se je nadaljeval več ali manj na skrivnem. Utihnil je leta 1890. do 1. 1891. Proti novemu šolskemu zakonu iz l. 1869. se je začel leta 1897. bojevati vnovič vodja krščanske stranke, poslanec dr. Ebenhoch, ki je podal slične predloge Lichtensteinovim. A tudi ta predlog je dobil manjšino.

Od tega časa ni šolski zakon naletel skoraj nikjer več na tak hud odpor. In razvitek šolstva je šel svojo normalno pot.

Leto 1905. nam je prineslo nov učni in šolski red, ki odgovarja v mnogih ozirih najmodernejšim zahtevam sedanjosti. In ravno v tem učnem redu se vidi, da avstrijski merodajni faktorji z vso pazljivostjo gledajo na šolstvo, dobro se zavedajoč dejstva, da le dobra šola je glavni predpogoj blagostanja države, blagostanja njenega prebivalstva.

In sedaj vprašanje: „Ima li v istini avstrijska država one koristi od sedanjega ljudskega šolstva, kakršne so ji obljubili nje vstvaritelji?“ Menimo, da! O tem nas lahko prepriča življenje

in delovanje in nehanje avstrijskega javnega življenja, bodisi socialnega, bodisi kulturnega.

Zanimivo bi bilo primerjati števila, kako rapidno je naraščalo ravno ljudsko šolstvo pod skrbno vlado premodrega našega jubilanta. A to bi nas privedlo predaleč. Našteti hočem le nekaj suhih števil za naš okraj, da vidite, kako lepo se razvija naše ljudsko šolstvo v tem okraju. Evo vam dat! Na 29 šolah je bilo pred petimi leti 54 razredov, letos pa imamo že 60 razredov. Število šoloobiskujočih otrok vsakdanje šole je naraslo od 4468 na 5219, a število ponavljalcev od 1027. na 1288. Šoloobveznih otrok je bilo pred petimi leti 5759 in koncem leta 1907 že 6769. Naravnost občudovati je, koliko se je storilo za šolske stavbe oziroma popravila v zadnjih petih letih. Nove šole so se otvorile: v Doléh, Toplicah, Vačah, Višnji Gori in v Zatičini. Letos se otvorita novi šoli na Savi in v Polici. Zida se tudi že nova šola v Žalini. Nove šole dobe še: v Izlakah, Litiji, Št. Lambertu, Javorju, Štangi in na Primskovem. Poleg tega se je izvršil tudi prizidek pri šoli na Krki. Smelo trdimo, da je to velikansko delo. Koliko se je storilo v našem okraju v pedagoškem oziru, veste tovariši najbolje vi. Večina naših šol je preskrbljena z modernimi učili. Naš okraj je bil prvi, ki si je naročil najmodernejše učilo — skioptikon, ki igra tako važno ulogo pri roditeljskih sestankih.

Sklepam. Kadar bodo pozni rodovi pisali zgodovino o vladanju našega premilostnega vladarja, bodo pač morali temu poglavju nadeti edino pravi naslov: „Moji mladini, naši lepši bodočnosti!“ . . .

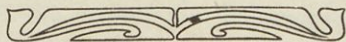
In naša iskrena želja, ki jo goji vsak nas navzočih v svojem hvaležnem srcu je: Bog vsegamogočni ohrani zlato srce našega premilostljivega vladarja do skrajne starosti človeštva naši lepši bodočnosti, nam in naši mladini! —

Vdanostna izjava.

Njega c. kr. apostolskemu Veličanstvu!

Slovensko učiteljstvo litijskega okraja, zbrano pri današnji okrajni učiteljski konferenci v proslavo šestdesetletnice premodrega vladanja Vašega Veličanstva, si usoja v najgloblji udanost položiti v premilostne roke Vašega Veličanstva izraz neomajne zvestobe do posvečene osebe Vašega Veličanstva in do prejasne vladajoče rodbine.

Šmartno pri Litiji, 10. dne meseca junija 1908.

IV.

Kako se naj goji s pridom ljubezen do domovine v ljudski šoli? ...

Predavala učiteljica Ivana Dolinar iz Višnje Gore.

V oblasti src mi sto in sto imamo,
utisnimo krepostij jim izraz;
a jedna, prva druge vse ustvarja
ljubiti rod, ljubiti dom in carja.

A. Funtek.

Važna naloga je torej dana ljudskemu učitelju. Njemu je izročena nežna, nadebudna mladina v pouk in vzgojo. Njemu je izročena mladina, iz katere naj poraste narod, zavedni državljani, svesti si svoje ljubezni in dolžnosti do domovine.

Ljubezen do domovine goje vsi narodi. Saj ona je, ki oboroži narode in krepí njihove moči v težkih bojih. Ona je, ki ne pozna meje in polaga, če je treba, najtežje žrtve na domovinski oltar.

Žal, da je ravno v naši dobi mnogo izdajic domovine. Mnogo jih je, katerim ljubezen do domovine ni več sveta stvar. S silo se otesajo vezi, s katerimi bi morali biti priklenjeni na svojo domovino. Da so to pravcati izrodki človeštva, se razume. Saj vendar ni tako lahko poteptati iskro ljubezni do domovine in zatreti čut za njo. Goltz pravi¹: „Pa naj so to tudi gole čeri ali ledniki na severu ali pusto močvirje ali prostrana peščena pustinja; kjer si se porodil, tja boš ukovan časno in večno, pa naj so to čeri ali ledniki ali močvirje ali pustinja. In še tako krasen raj ti ne napolni srca z onim čustvom, ki te preveva ob pogledu na rodno zemljo!...“

To vzvišeno čustvo kolikor mogoče množiti, je važna naloga šole. Šola je, ki ima vcepiti in netiti ljubezen do domovine. Učitelj naj vseje seme,

¹ Buch der Kindheit.

ki bo po skrbnem negovanju donesel sad boljše in lepše bodočnosti. Kako pa izobrazimo domoljubni čut naših otrok, da nam obrodi zaželjeni sad? Najlažje se nam bode to posrečilo, ako netimo pri mladini najprej ljubezen do rojstnega kraja, kar ni težko. Saj domači kraj je otroku znan in zaradi tega najljubši in najzanimivejši. O poslednjem piše dr. Pavel Bergemann takole:¹ „Otrok se zanima za vse v svoji okolici. Za človeška razmerja se zanima tako, kakor se zanima tudi za kamenje, rastline in živali. Otrok kaže do vseh predmetov, bodisi naravnih, bodisi kulturnih, kateri leže v obsegu njegovih opazovanj, najživahnejše zanimanje.“

In to zanimanje mora podpirati učitelj v njegovi rasti. S tem začne lahko že v prvih letih. Sosebno uplivni so v tem oziru šolski izleti. Na teh se naj ogledajo z otroci njih rodna tla, odpro se jim naj oči za njih lepote in posebnosti. Učitelj naj opozori otroke večkrat na prijetnosti, katere uživajo v domačem kraju, na roditelje, brate, sestre in druge sostanovnike. Opozori naj otroke na lepe šege in navade in pove naj jim, kaj vse jim nudi dom. Tem potom se jim bode njih rojstni kraj še bolj priljubil in še bolj se bodo vnemali zanj.

Za poznavanje domačega kraja skrbi v tretjem šolskem letu zemljepisni pouk, kateri začenja s tistim delom zemeljske površine kjer učenec biva, t. j. z njegovo najbližjo okolico. Pozneje se razširi pouk na okraj in domačo deželo. Važnost domoznanstva povdarjajo razni pedagogi, a to ne samo zaradi tega, ker je domovina nekaka podoba širnega sveta, nekakšen svet v malem in je le po sličnosti domovine in tujine omogočena apercipcija, temveč tudi zaradi tega, ker je natančno poznavanje domače dežele največjega pomena za izobrazbo domoljubnega čuta. Le iz natančnega poznavanja ožje domovine izvira ljubezen in spoštovanje do nje in ravnokar omenjena ljubezen je trdni temelj ljubezni do širje domovine. Pouku domoznanstva naj posveča učitelj vso pozornost. Kako pa naj učitelj vodi pouk naše ožje in širje domovine po vseh pedagoških pravilih, da ustreže zahtevam zemljepisnega pouka v ljudski šoli, ve vsakdo sam. Pozabi pa naj nikdar ne, opozoriti otroke sosebno na to, kar razvname njih patriotični čut in ljubezen do domovine. Domovina naj jim bode vzor, ki vzbuja v njih ljubezen, veselje, ponos in navdušenje. Prilike za to se mu nudi več, nego dovolj. Sosebno ob trenutkih, ko jim kaže prirodno krasoto, kateregasibodi dela naše domovine, obrnivši se na sever, jug, vzhod ali zahod.

Kako se bodo čudili otroci popisu mogočnih gora, pokritih z večnim snegom in ledom! Kako se bodo čudili otroci nepreglednim in rodovitnim poljanam, čarobnim jezerom in sinjemu Jadranskemu morju! S kolikim občudovanjem bodo sledili učenci opisovanju naravnih lepot naše ožje in širje domovine! N. pr.: Cirkniškemu jezeru, kateremu ni enakega na svetu, Postojnski jami, svetovnoznan Vielički in drugim. Dobro je, da se karakteristične

¹ Die sozial-ethische Aufgabe der Heimatkunde.

kraje in pojave pojasni z dobrimi slikami in drugimi pripomočki. Govori naj učitelj tudi o bogastvu, katero hrani naša domovina. Naštevaj naj jim raznovrstne zaklade rudnin, katere nam prinašajo toliko koristi. Toliko bogastvo, prirodna krasota in naravna čuda, vzbude v učencih gotovo ponos na domovino. Nehote se jim s tem oživi in ukorenini prava ljubezen do domovine, katera jih bode navduševala še v poznejših letih za njo.

Najuspešneje goji domoljubni čut zgodovinski pouk. Važna je tu izbira snovi, ki se naj omeji v ljudski šoli na zgodovino naše države. Zbira se naj zato primernih slik. Prične pa naj učitelj z bajkami, pripovedkami in resničnimi povestmi, ki imajo svoj izvor v domačem kraju, okolišu in v otroškem miljeju. Zatem naj prične v zvezi z zemljepisjem natančno preiskavati domačo deželo in pozneje tudi širjo domovino in one junake, ki so neposredno sodelovali pri postanku in razvitku naše domovine. Ker se Slovenci lahko ponašamo s slavnimi junaki in sicer z najlepšimi izgledi domovinske ljubezni, bode učitelj najprej omenjal take. Sosebno naj se spominja onih, ki so vodili hrabre Slovence v boj proti ljutemu sovražniku Turku. Seznanj naj jih s Krištofom in Adamom Ravbarjem, z Andrejem in Herbertom Turjaškim, govori naj jim tudi, kako je narodni junak Lamberger pobil cesarjevega sovražnika Pegama i. t. d. Domisli se naj tudi pogumnih Slovenk tako n. pr. junaške Alenke Gregčeve, srčnih Blejk, ki so rešile Marijino svetišče, preproste, a pogumne Skuručanke, ki je zaprla divje Turke v hram. Ponos vsakega Avstrijca so tudi: Radecki, Lavdon. Tegetthoff, Jurisič, Nikolaj Zrinski in še obilica drugih. V lepih, mikavnih potezah naj razloži učitelj, s čim so si pridobili posamezniki domovinskih zaslug in naj jim označi kraj in čas. Pripoveduje naj tudi dokaže domoljubje preprostih ljudi, katero hranijo berila in čitanke. S takim pripovedovanjem naj učitelj bodri v šoli v učencih moč in voljo, da bodo tudi oni v slučaju potrebe vsak po svoji moči delovali za domovino in žrtvovali kri in imetje za njo. Potrebno je tudi slikati domovino v njeni žalosti, bedi in nesreči, ker sočutje za njo bode tudi povečalo ljubezen do nje. Otroci naj tudi izvedo, da je zvestoba Avstrijcev, modrost in trdna volja vladarjev varovala Avstrijo propada in jo povzdignila na sedanjo stopnjo mogočnosti. V najlepši luči naj pokaže učitelj učencem ljubezen in skrb Habsburških vladarjev do svojih podložnikov. Svoje ljudstvo osvoboditi in osrečiti, je bila njih vzvišena naloga. Koliko slavnih del nam pripoveduje zgodovina o prav očetovski skrbi vladarjev za uboge in sirote! Kdo jih ne pozna! Nešteto pa je dokazov velikodušne milosrčnosti in sočutnosti našega preljubega vladarja Franca Jožefa I., v slučaju nesreč, tako z ozirom na našo ožjo, kakor tudi z ozirom na našo širjo domovino. Seznanijo se naj otroci tudi s pravičnostjo Habsburžanov, zaradi katere slove. Vedoma niso storili še nikomur krivice in se tudi niso nikdar po krivici prisvojili premoženja svojih podložnikov, kakor so to storili mnogi drugi vladarji. Poučuje se naj otroke tudi o prekoristni napravi države. Otroci naj izpoznajo vse vrste oblasti in uvidijo njih važnost. Po takem navodu bodo izpoznali otroci gotovo veliko dobroto

blagih vladarjev, njih naprav in jih iz srca ljubili. Ljubili bodo zaradi njih tudi cesarstvo, našo širjo domovino — Avstrijo. Obuditi je treba v srcih učencev tudi ljubezen do prebivalcev, do sodržavljanov naše domovine, kar je pri nas sosebno važno, a tudi težko, pri toliki raznolikosti narodov po jeziku, šegi in veri. Najvažnejše je, da navdušuje učitelj učence za njih lastni narod. „Saj srečna je domovina, v kateri je narod zaveden, ki visoko ceni svoje narodno ime in skrbi, da ga izpoznajo tudi tujci in ga spoštljivo izrekajo!“ — pravi naš pesnik Simon Gregorčič.

Dolžnost vsakega učitelja je, vzgojiti učence narodno. Saj le na narodni podlagi vzgojeni otroci bodo značajni domoljubi. Narodno čustvo bomo v mladini vzbudili in utrjevali z jako živim oboževanjem naših prednikov. Povedali bomo, kje in kako so nekdanj živeli Slovenci, o njih vladanju, preseljevanju, veri in delavnosti. Omenili bomo njih slovstvo, naštevati za blagost Slovencev unete može, pesnike in umetnike. Mikavne jim naredimo tudi njih obrede in šege. Seznanimo jih tudi z deželami, kjer še sedaj bivajo naši rodni brati. Kadarkoli se nudi učitelju prilika, vsekdar naj govori o vrlinah našega blagega naroda ter tako ojači v učencih narodnostni čut. Omili naj jim tudi učitelj njih materinščino. Dasitudi je prislovica: „Kolikor jezikov znaš, toliko ljudi veljaš!“ resnična, mora biti vendar vsakemu materinski jezik najlepši in najsvetejši. Saj so se bojevali za jezik naši pradedi, v njem govorili slovenski knezi in velikaši. Izročili so ga nam kot najsvetejše blago, da ga branimo, čuvamo in izpopolnujemo.

V tem, ko je učil učitelj učence ceniti lastni narod, ne sme napolniti mladih src s sovraštvom do tujih narodov. Vsi narodi imajo pravico za obstoj in zemlja je za vse narode dovolj prostorna. Najprej pa naj razvname učitelj ljubezen do Slovanov. Pove naj jim, kako junaški so Hrvati, kako podjetni so Čehi in kako omikani in hrabri so Poljaki. Pa tudi o ostalih narodih naše države naj jim pove vse, kar ve lepega in odličnega. Sosebno pa naj povdarja, da so vsi ti narodi krvaveli za našo skupno domovino Avstrijo. Polaga jim naj na srce, da naj vsakega pravičnega sodržavljana spoštujejo in da je najgrje, koga zaradi njegove narodnosti zaničevati. Nič ne škoduje srečnemu obstanku in razvitku naše domovine bolj, nego nesloga in razdor. Saj tudi tam, kjer se domači prepirajo, ni blagostanja. In le premnogokrat uniči sovražno nasprotstvo najlepše premoženje. V izgled naj jim navede učitelj marljive mravlje in bučele, katere z združenimi močmi delajo ena za vse in vse za eno. Tako skrbi učitelj, da utisne v mlada srca izpoznanje, da je le v skupnem delu, z združenimi močmi za enak namen, mogoča blagost in razvoj domovine.

Važne zgodovinske slike, vsebino berilnih sestavkov, poezij in vse, kar nagiba k domoljubju, naj uporablja učitelj za spisne vaje, da tembolj uglobi gradivo v spomin učenca: Čustvo ljubezni do domovine vnema tudi deklamovanje domovinskih pesmi. Grški otroci so se morali učiti na izust dolge

pesmi o junakih, ki so se proslavili v boju za domovino. To pa zaradi tega, da bi se tako sami vneli za tim večje junaštvo in domoljubje.

Domoljubje pospešuje tudi prepevanje domoljubnih pesmi. Vsak ve iz lastne izkušnje, kako mu sežejo v sree, kadar jih sliši. Najimenitnejša izmed vseh pesmi pa je cesarska pesem. Saj njeni veličastni zvoki nas spominjajo našega predobrega vladarja, oni utrjujejo še seosebno domovinski čut. Važne so narodne pesmi, zaradi upliva na duh in srce. Smatra in ceni se jih povsem opravičeno za največjo svetinjo slavnih naših prednikov. „Narodne pesni so naša zgodovina, v njih odmevajo božanski glasovi človeških src, ki tugujejo, plakajo, trpe, ali se vesele!“ pravi naš pesnik Simon Gregorčič.

Pripomoček izobraževati in pospeševati patriotični čut so tudi spominski dnevi naših slavnih pradedov, ter svečanosti ob priliki godu, rojstnega dne in jubileja vladarjev. V tem oziru se žalibog v nekaterih krajih stori premalo. Letos 2. dne meseca decembra se nudi učitelju lepa prilika, navdušiti mladino za domovino in vladarja. Naš cesar, knez miru, pospeševatelj prosvete, človek najplemenitejših lastnosti, praznuje letos v vsi svetovni zgodovini redek jubilej — šestdesetletnega vladanja. Vsi narodi tekmujejo, kako bi najslavneje praznovali ta redek jubilej. Tudi učiteljstvo naj ne zaostane! V seosebno lepi in kolikor mogoče sijajni svečanosti, naj slavi z mladino ta imeniten dogodek in vnema naj v mladini ljubav do domovine. Da je pa učitelju možno vzbujati in gojiti domoljubje v srcih mladine, je treba, da je sam izgleden domoljub. Zakaj nihče ne more tega dati, česar sam ne zmore. Mladina naj uvidi iz vsake njegove besede njegovo iskreno ljubezen do domovine. Ob vsaki priliki naj govori o domovini in domoljubju. Ako je učitelj sam prešinjen z ljubeznijo do domovine, uvaževal in uporabljal bode vse one momente pri vzgoji in pouku, ki najbolj pospešujejo domoljubje v ljudski šoli. In vzgojil bode gotovo mladino, katera bo značila ljubezen in udanost nasproti domovini in vladarju. Slehernega ponos bodi, da je Avstrijanec. Sleherni naj izpodbuja k resnemu delu v prospeh in slavo naše lepe in mogočne domovine — Avstrije.

Teze.

1. vsi državljani so dolžni ljubiti svojo domovino in točno vršiti svoje dolžnosti do nje.

2. „odpad in izdajstvo domovine je eden izmed najgrših in najpodlejših grehov in se naj človeka zato še toliko odlikuje s častmi in laskavimi ponudbami.“ Simon Gregorčič.

3. „od otroške dobe vnema naš duh s trdnimi sponami vsakega na svojo lastnino, to je na rodno zemljo. Vsak ljubi najbolj svojo zemljo, svoje šege, svoj jezik“. Herder.

4. „ljubezen do rodnega kraja in domovine kot take, človeku ni prirojena. A v sestavi človeškega duha imamo podlago k nji. Ta čaka le razvoja.“ Dr. Pavel Bergemann.

5. čas za gojenje domoljubja je čas mladih let. V ti dobi sta duša in srce najbolj dostopna oplemenitvi in navdušenju.

6. šola je oni važni faktor, kateri naj skrbi za razvoj raznih kreposti in še sosebno na razvoj čustva vseh čustev — resnični patriotizem.

7. prvi pogoj domovinske ljubezni je ljubezen do rodnega kraja. Le tam se ona ukorenini globoko, kjer se pospešuje in neguje ljubezen do domačije, rodnega kraja in ljubezen do sostanovnikov in spoštovanje do prevzetih šeg, naprav in navad.

8. važnega pomena za vzbujanje domovinske ljubezni je domoznanski pouk, katerega glavni smoter mora biti, izobraziti domoljubni čut. Saj ravno ljubezen do ožje domovine je trdna postava in vir ljubezni do širje domovine.

9. domovinsko ljubezen razvname sosebno popis prirodne krasote, bogastvo, zakladi in naravne lepote ožje in širje domovine.

10. vzbujati navdušenje za domovino, mora biti etični cilj zgodovinskega pouka. Najizdatnejše množe ono:

- a) povesti, ki se ozirajo na domači kraj, okoliš, ožjo in širjo domovino.
- b) živi izgledi vzornega domoljubja, junaška dela in dejanja poedinca in avstrijskih narodov, sosebno onih, kateri so se neustrašno in ponosno borili in žrtvovali življenje in imetje za domovino.
- c) pogled v preteklost in razvitek naše domovine ter izpoznanje oseb, katere so sodelovale pri tem.
- d) slikanje nesreč in bedne strani naše domovine ter neomahljive zvestobe Avstrijcev in modrost njenih vladarjev, ki so obvarovali Avstrijo propada in jo povzdignili k sedanjí mogočnosti.
- e) izgledi in prizori o ljubezni, skrbi, velikodušni milosrčnosti in pravičnosti Habsburških vladarjev do svojih podložnikov.
- f) poučevanje o važnosti in koristi države, ki je postavljena v blaginjo človeštva in domovine, da vzdržuje red, pravico in mir.

11. le na narodni podlagi vzgojeni otroci bodo značajni domoljubi. Učitelj naj uči ljubiti in nad vse ceniti lastni narod in jezik. A izpodbujaj naj v znak pravega domoljuba k tolerantnosti napram drugim sodržavljanom različnih po jeziku, šegi in veri.

12. krepilo in vnemalo bode ljubav do domovine gotovo, če izpozna mladina, da more posameznik le v družbi in ta zopet s posamezniki napredovati, ter da pravi domoljub žrtvuje vse prazne prepire sebičnosti, velikosti in moči domovine.

13. učitelj naj vcepi v srca mladine spoštovanje in pokorščino do državnih in deželnih zakonov ter do tistih, kateri morajo zakone nadzorovati in izvrševati. Dovede jih naj tudi k izpoznanju potrebe naklad in davkov.

14. važne zgodovinske slike, vsebina berilnih sestavkov in kar vnema k domoljubju, naj uporablja učitelj za spisne vaje, da gradivo tem bolj uglobi v spomin učenca:

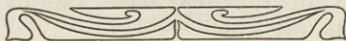
15. domoljubni čut se goji tudi z deklamovanjem in prepevanjem domoljubnih pesmi tako umetnih, kakor tudi narodnih. Sosebno narodne so važne! Znano je, da so te mnogokrat naše pradede navduševale in jim pripomogle k sijajnim zmagam.

16. zelo vnemajo k ljubezni do domovine v šoli omenjeni in obrazloženi zgodovinski prazniki, obletnice važnih dogodkov in slavljenje smrti odličnih domoljubov ter svečanosti ob priliki godu, rojstnega dne in jubileji vladarja.

17. da bode vzbudil učitelj v učencih domoljubje, je potrebno, da je sam domoljub. Saj le tako bo vsaka beseda odmev čustva. In ta odmev mora pasti kot žareča iskra v dovtzeto otročjo dušo.

18. „celokupni pouk in vzgoja se naj vrši tako, da pade ljubezen do domovine končno kot zrel sad raz drevo. Otrok naj čuti v sebi vezi, ki ga nerazdružljivo vklepajo na domovino.“ Dr. Bergemann.

19. šolarska knjižnica naj ima na razpolago dovolj primernih knjig, katere naj uplivajo na izobrazbo in vzbujanje patriotičnega čuta.

V.

Razvoj ljudskega šolstva za časa vladanja cesarja Franca Jožefa I.

Poročal nadučitelj Frančišek Rant iz Radeč.

Ko smo praznovali pred desetimi leti zlati jubilej vlade našega presvetlega cesarja, so kipele k višku vroče molitve avstrijskih narodov, proseč Boga, da naj ga ohrani še dolgo!... Nismo prosili zaman!... Bog nas je čul!...

Letos se kiti zopet vsa širna domovina, da proslavi slavo velikega vladarja, največjega na starodavnem prestolu Habsburžanov, proslavi pa tako, kot želi Njegovo plemenito srce, t. j. ne toliko z glasnim in burnim slavljem, nego z deli usmiljenja in ljubezni. Res, tako slavje pristojna Njemu, ki je žrtvoval dve človeški dobi blagosti in sreči Svojih ljudstev!

Odkar plove nad avstrijskimi pokrajinami habsburški orel, še ni bilo nikoli šest desetletij tako plodovitih in nikoli še niso prinesla narodom toliko blagostanja in toliko pravic, nego je prineslo zadnjih šest.

Zaslužena slava bodi velikim prednikom Njegovim, Rudolfu I. in Rudolfu IV., Mariji Tereziji in njenemu prosvitljenemu sinu. A črez vse se bode bleščalo blagodejno in modro vladanje cesarja Franca Jožefa I., združeno z očetovsko ljubeznijo in skrbjo. In kot je bila žarna Njegova ljubezen, vodnica mu na potih, po katerih je vodil Svoja vdana ljudstva, prav tako žaren bode tudi njen odsev iz analov.

Sled Njegovih dni, se ne bode izgubila nikdar!...

Po dolгих šestdesetih letih se blesti jasno Njegova zlata krona. Nikdar je ni obsenčila senca krivice! Nikdar je ni ordela želja po pokrajinah, pridobljenih s krvjo Svojih podanikov! Niti en biser kreposti se ni omajal v nji. Pač pa jo je ovil venec, tako čestitljiv in svet, kot ga ni nosil še noben Habsburžan — trnjev venec bolečin!... Zopet in zopet so pognali bodeči

trnji na ti mučeniški kroni, ki ovija Njegovo čestitljivo glavo tako tesno, kot nas tesno veže ljubezen z Njim, svojim najboljšim očetom.

In kako bi moglo biti drugače, nego da vračamo ljubezni, ljubezen in udanosti, udanost?

Odkar je sel na zlati Svoj prestol, je odpiral vedno nevsahljive vire, ki so nam nosili blagostanje, omiko, napredek in pravice. Kmetu so padle raz rok težke verige, ustava je prinesla ljudstvu novih pravic in mnogojezičnim narodom enakopravnost. Vsa širna država se je omrežila z železnicami in cestami, obrt in trgovina sta vsčveli. Znanosti in umetnosti so se odprle širom duri v našo domovino. Nov, svež vzduh je prevel Avstrijo po letu 1848.

Ni ga naroda, ni stanu, ki bi danes ne mogel reči: „To je storil za me premodri oče in vladar!... Njemu sem dolžan zahvalo!... Njegova roka me je privela do tu!“ —

Tudi naše ljudsko šolstvo in nas, je privel naš premodri oče in vladar do sedanjega viška.

Mnogo hvaležnosti dolguje vsak stan presvetlemu cesarju. Še več hvaležnosti pa dolgujemo presvetlemu cesarju ljudskošolski učitelji!... Po Njem smo postali to, kar smo, potrebni in ugledni člani človeške družbe!

O ljudski šoli pred l. 1848. hočem povedati prav malo. „Mati avstrijskih šol,“ cesarica Marija Terezija jo je ustanovila. A šola ni našla pripravljenih tal. Jela je hirati. In doba francoskih vojsk, jo je ugonobila skorej docela. Vse terezijanske in jožefinske šolske osnove in preosnove so bile pravzaprav le nekake poizkušnje na šibkem telescu ljudskega šolstva, ki ga tudi šolska ustava iz leta 1805. ni ojačila — raje oslabela. Mora je dušila ljudsko šolstvo do l. 1848.

Kako naj bi bilo tudi seme velike cesarice pognalo kal, če pa ni imelo rodovitne prsti — strokovno naobraženega učiteljstva! Naobrazba naših prednikov trpinov, je bila ali docela ničeva, ali pa — to je bilo še tik pred nastopom Franca Jožefa I. — je bila trimesečen plod, ki je vzrastel na tedanjih normalkah. Vsled ubožnosti brez ugleda, je bil tedanji učitelj navadno na isti poti za kruhom, kot je bil vaški revež, t. j. od hiše do hiše. Šolski obisk ni bil obvezen. Zanikrnežev ni kaznoval nihče. Graščinske gosposke pa, ki so imele tedaj prvo besedo, so se branile šolskih bremen.

Učna metoda je bila mehanična. Bralo se je iz katekizma in molitvenika. Memoriralo in ponazorovalo pa s šibo. Kranjske šole so imele poleg tega pred 1848. letom še neko hibo. Bile so nemško-slovenske. Še leta 1844. nismo imeli na Kranjskem nobene slovenske šole. Izmed tedanjih 93 šol je bilo 84 nemško-slovenskih, 9 pa nemških. O nadaljevalnoizobraževalnih tečajih za učiteljstvo, o šolskih knjižnicah in šolskih časopisih i. t. d. ni bilo ne duha ne sluha.

Mahoma pa je zavel nad ljudskim šolstvom ugodnejši veter, ko je zasel prestol cesar Franc Jožef I. Še isto leto se je ustanovilo naučno ministrstvo, ki mu je načeloval kot prvi minister grof Leon Thun, s tajnikom

baronom Helfertom. Oba sta se zavzela sosebnost za ljudsko šolstvo. Že prihodnje 1849. leto so se ustanovili deželni šolski sveti s šolskimi svetovalci. Tuj jezik je izginil in materinščina je dobila prvo mesto v šoli. Vneti šolniki so pričeli pisati šolske knjige. V Slovencih so si stekli na tem polju Slomšek, Močnik in Miklošič največ zaslug. Učiteljski izobrazbi so pričeli posvečati več pozornosti. Trivijalne šole so se jele razširjati. In tako so pripravljali v prehodni dobi tla novemu šolskemu zakonu.

14. dne meseca maja l. 1869. je zažarelo nad Avstrijo. Modri vladar je potrdil šolsko postavo ter tako odprl Svojim narodom neizčrpne vire izobrazbe.

Globoko je segel v državni sestav novi zakon, ki je uvel šolsko dolžnost za otroke vseh narodnosti, ver in stanov ter pridržal državi nadzorstvo čez šolo. Našel je pripravljena tla.

Ugled učiteljskega stanu se je povzdignil, ker se je povzdignila tudi njegova izobrazba, njegovi dohodki in njegove pravice.

Kako blagodejno je vplival novi zakon na razvoj šolstva, razvidimo, ako v kratkih potezih primerjamo stanje njegovo v letu 1848. in danes.

Leta 1848. je bilo v Avstriji 12.700 šol z 18.980 učitelji in 1.425.000 učenci. Stroški za ljudsko šolo so znašali 2.850.000 K, t. j. po 30 h na vsakega prebivalca. Zdaj pa je ljudskih šol 21.000, učiteljski zbor je narasel na 80.000 in stroški znašajo čez 4 K na prebivalca.

Še jasneje se nam pokaže napredek, ako se ozremo na kranjsko šolstvo.

Ob nastopu vlade Nj. Veličanstva je bilo na Kranjskem 105 šol, v katere je bilo všolanih iz 821 krajev 21.297 otrok, a 2345 krajev s 36.624 otroci ni bilo všolanih nikamor. Izmed všolanih otrok jih je hodilo 16·61% samo v nedeljske šole, ki so bile v resnici le po imenu na popirju. Torej pouka je bilo deležnih le 11.656 otrok t. j. 20%; 16 1/2% le na videz, 63 1/2% pa prav nič.

In danes po šestdesetih letih? — Po glavnem poročilu za leto 1907. posnamem, da je bilo na Kranjskem 391 šol s 86.201 učenci in 934 učitelji. Brez pouka je ostalo le 2·81% normalno razvitih otrok.

Vse kranjske šole imajo 366 šolarskih in 357 učiteljskih knjižnic ter 268 šolskih vrtov.

Najjasneje pa se nam pokazuje veliki napredek, ako premočrmo šolstvo krškega okraja.

Kolikor sem mogel dognati, je bilo leta 1848. v tem okraju 8 enorazrednih trivijalk in 10 šol za silo, v katerih so poučevali orgljavci. Lastni šolski poslopji sta imeli le dve šoli. Vse druge so bile nastanjene po najslabših vaških kočah.

Danes pa imamo v lepih lastnih poslopijih 32 šol s 94 razredi in 9614 učenci.

Metoda v pouku stremi k višku in doseza prav lepe uspehe. Vse šole so opremljene s primernimi učili.

V resnici, krasen napredek!... In komu gre v prvi vrsti zahvala za ta izredni napredek? Gotovo Njemu, ki je oče novi šolski postavi in reformator duševnega življenja v državi, ki ni pustil šolstva iz oči tudi tedaj ne, ko so prevejali Avstrijo burni vojni časi.

Zato pa se slovensko učiteljstvo oklepa svojega vladarja, ki mu je vzvišeni izgled požrtvovalnega dela, neumorne pridnosti, globoke pobožnosti. Oklepa se ga z živim čutom zahvale in najglobokejše udanosti. In ta čut vceplja ob vsaki priliki v nežna srca slovenske mladine.

Ob naših skromnih močeh nam ni moč, da bi dejanski vršili željo svojega vladarja ter v jubilejnem letu z darovi težili gorje ubogim in zapuščenim. Z združenimi močmi hočemo privedi naš ljubi slovenski narod tako daleč, da bodo v njegovem srcu le: Bog, cesar in domovina! — Našo mladino pa bomo poizkušali privedi do tje, da bode tako ljubila svojega vladarja, kot jo ljubi On, ki je rekel: „Otroci so mi najlepša in najljubkejša stvar na svetu!... Čim bolj se staram, tim bolj ljubim otroke!...

Letošnja šestdesetletnica druží zopet vsa avstrijska ljudstva v vročo prošnjo, ki kipi iz hvaležnih src do neba: „Bog ohrani, Bog obvari Nj. Veličanstvo cesarja Franca Jožefa I. še dolgo vrsto let v srečo in blagost Njegovih udanih narodov!...

Navdušeno se pridružuje tem prošnjam zvesto in udano učiteljstvo krškega okraja, ki daje duška svoji neomejni udanosti z glasnim klicem:

Velikemu cesarju Francu Jožefu I. bodi vekovita:

„Slava, slava, slava!...“

Udanostna izjava.

Njega c. in kr. apostolskemu Veličanstvu!

Vaše Veličanstvo!

Učiteljstvo krškega okraja, zbrano pri uradni konferenci, si usoja v svoji brezmejni udanosti položiti pred staroslavni prestol Vašega Veličanstva izraze neomajne zvestobe in najgloblje ljubezni in hvaležnosti.

Ob skromnih močeh učiteljstva nam ni dano, da bi dejanski vršili želje Vašega Veličanstva in z darovi težili v jubilejnem letu gorje ubogim. Obnavljamo pa prisego, da hočemo kot doslej, tako tudi v bodoče, najvstrajneje in najgorečnejše buditi v srcih naše mladine ljubezen, udanost in zvestobo do posvečene osebe Vašega Veličanstva in do prejasne vladajoče rodbine.

V Krškem, 27. dne meseca junija 1908.

VI.

Kako se naj goji s pridom ljubezen do domovine v ljudski šoli? ...

Predavala Amalija Kobau iz Kostanjevice.

Tužno, milo in sladko čustvo nam pretrese dušo in srce ob veličastnih zvokih lepe cesarske pesmi. In čustvo, ki se nam porodi ob takih trenutkih v duši in srcu, imenujemo ljubezen do domovine.

Spomin očeta in matere ne čestimo lepše, nego s tem, da do smrti cenimo in ljubimo zemljo, ki sta jo nam ostavila v domovanje.

Beseda sladka, domovina!
ne prideš več mi iz spomina;
kot iskra živa v srcu tliš,
ljubezen k sebi mi budiš.

Tako poje A. Praprotnik.

Da je temu res tako, nam dokazujejo različni izgledi. Odlični možje, ki so si priborili v tujini s svojo učenostjo venec neumrljive slave in s svojo neumorno pridnostjo tudi veliko bogastva, niso hrepeneli po nobeni reči bolj, nego so hrepeneli po tem, da bi se vrnili v svojo domovino. Nikjer jim ni bilo tako dobro, nikjer tako lepo, nego tam, kjer so se rodili, kjer so zapustili svoje roditelje, sorodnike, prijatelje in znance.

Že otroka je treba navajati, če hočemo, da bode nekoč srečen in korigen ud rodbine, občine in domovine. Mladino vzgojimo v diko domovine! Vsi narodi in države dolgujejo hvalo za svoj razvoj in blagostanje dobrim vzgojiteljem. Mladina je nada bodočnosti!

Ljudska šola mora dati otrokom podlago, da postanejo nekoč vrli ljudje in državljani. Ta smoter pa lahko dosežemo le na ta način, da vzbudimo v učencih ljubezen do domovine. Ta je neobhodno potrebna za obstanek, napredek in razvoj države.

Dolžnost vsakega učitelja je, da vzbuja v srcih svojih učencev ljubezen, zvestobo in pržrtvovalnost do domovine. Kako se naj goji s pridom ljubezen do domovine v ljudski šoli? —

Pri vzgoji je največjega pomena izgled učiteljev. Le domoljub vzgoja lahko domoljube! Učitelj mora biti sam domoljuben! Če hočemo, da vzbudimo v učencih domoljubno čustvo, je treba, da ga imamo sami. Le tako bo vsaka naša beseda odmev v tujem čustvu. In pala bo kot žareča iskra v dovzetno otročjo dušo.

Vzbujati domoljubje pomaga najbolj pouk zemljepisja in zgodovine.

Naravno je, da moremo ljubiti le to, kar poznamo dobro. Česar ne poznamo, tega tudi ljubiti ne moremo. Ako hočemo torej, da bodo učenci ljubili svojo domovino, seznanjajmo jih z njo in privajajmo jih z vso dušo k nji. Otrok naj izpozna natančno najprej svoj domači kraj, svoje obližje in svoj okraj. Temu natančnemu izpoznavanju dojdejo prav dobro šolski izleti in šolska potovanja. Ko smo seznanili učence z našo ožjo domovino, učimo jih spoznavati tudi našo širšo domovino — lepo Avstrijo. Dober gospodar mora poznati vso svojo hišo! Dober domoljub pa mora poznati vso svojo domovino! Naštejmo in opišimo sosebno njene naravne lepote n. pr.: Blejsko jezero, Cirkniško jezero, Postojnsko jamo, mogočne gore i. t. d. Najlažje se vname v srcu ljubezen do tega, kar je lepo in na kar smo lahko ponosni.

Ljubezen do domovine vzbuja sosebno poznavanje naše zgodovine. Iz tega izpoznavanja izvira po najbolj prirodni poti naklonjenost k domači zemlji, iz katere vscvete pravo in čisto domoljubje. Najprej nam je proučiti domačo zgodovino. Popeljimo učence, ako nam je le mogoč, na razne zgodovinske kraje na pr. na razvaline starega gradu, do stare spominske kapelice. do kakega spomenika i. t. d. Tu si oglejmo kraj in zanimajoče nas predmete ter razložimo učencem izmišljene pravljice ali zgodovinske dogodke iz preteklosti.

Pripovedujmo o hvalevrednih junaških delih naših prednikov, ki so žrtvovali, če je bilo treba tudi svoje življenje in premoženje za našo domovino. 300 let so morali naši predniki z mečem v roki odvrčati krvoločne Turke. Nehote se otroku vzbudi želja, da bi se tudi sam boril in trpel, kakor so trpeli in se borili njegovi predniki v blagost domovine.

Prav dobro nam dojdejo primeri, v katerih se nam kaže še sosebno ljubezen do domovine. Uporabni izgledi so: Junakov grob, pogumna Skaručanka i. t. d. Opozarjajmo učence sosebno na vrle značaje. Taki lepi izgledi požrtvovalnosti, udanosti, zvestobe in ljubezni do domovine, netijo in krepe ljubezen do domovine.

Pripoveduj goreče in navdušeno! Le kar pride iz srca, gre zopet v srce. Hladne besede ne ganejo src! Z vsemi močmi in z vso spretnostjo izlij čute duše in srca v živo besedo. Tako pripovedovanje je ljubo otroški duši. Vzbudi ji zanimanje za zgodovino naše domovine in razvija v nji domoljubno čustvo nenavadno naglo in z nepopisljivo lahkoto in močjo.

Opozarjaj otroke tudi na narodne obrede in običaje. Tako bodo izpoznali svoj narod po duhu in mišljenju. Kdor ne ljubi svojega naroda, je slab domoljub.

Omeniti je tudi, da le na narodni podlagi ustanovljena šola more vzgajati značajne domoljube. Če se odtujimo materinskemu jeziku, se odtujimo tudi domovini. Raznarodenci so neznačajneži in najslabši državljani. Prvi pogoj domoljubja je priznanje materinskega jezika. Gojimo torej najskrbneje v srcih naših učencev ljubezen do materinskega jezika.

Tudi prirodoznanski pouk goji domoljubje v ljudski šoli. Z vso vnemo vzbujajmo ljubezen do prirode. Otroka navajajmo k temu, da temeljito izpozna prirodo, da ljubi in čišla vsako njeno stvarco in rastlinico. Odkrijmo učencu bogate zaklade rudnin, katere hrani v sebi domača zemlja. Učenec bode občudoval toliko lepoto in bogastvo naše domovine in ponosen bode na njo. In vzljubil jo bo. Mila mu bo in draga. Ljubezen do prirode vzbuja in oživlja domoljubni čut.

Vzbujajmo v učencih tudi prijateljsko čustvo, iz katerega se pozneje razvije ljubezen do sodržavljanov. Prijateljsko čustvo gojimo v šoli s tem, da učence navajamo, da drug drugemu pomagajo in se ljubijo med seboj. Šola je slična mali državi, v kateri morajo biti vsi za enega in eden za vse! Na ta način se vzbuja čut vkupnosti, iz katere se razvije pozneje domoljubni čut.

Velevažna sta pri nas vzbujanje in gojitev ljubezni do sodržavljanov. Zakaj v našem carstvu prebiva mnogo narodov, različnih po jeziku, veri in običajih. Ljubiti moramo vse narode naše domovine. Saj imamo vsi enega očeta, našega preblagega cesarja Franca Jožefa I. Opozorimo učence nato, da kadarkoli smo bili nadlegovani od sovražnikov, so nam prihiteli vsekdar tudi drugi narodi na pomoč. V nasprotnem slučaju jih pa tudi mi nismo zapustili. Naštejejo se naj tudi odlična svojstva posameznih narodov. Naše geslo v blagost naše domovine mora biti: „Viribus unitis!“ ... Le tako nam je mogoče uspešno delovati v prosep naše države. Zakaj le v združenju je moč.

Poučimo otroke, zakaj smo dolžni vsi ljubiti svojo domovino. Domovina skrbi kot dobra mati ne samo za hrano in obleko svojih, nego skrbi tudi za njih javno varnost. Naštejmo in pojasnimo jim dobrote, ki jih imamo od domovine. Povračujmo te dobrote z zvestobo, udanostjo in ljubeznijo do nje. Domoljubje naj se razodeva v sosebni naklonjenosti do države, v kateri živimo. Izkazujmo ga tudi s spoštovanjem postav. Naj bo človek bogat ali siromak, samo da ima duševna svojstva za to, je dolžan, da uporabi svoje moči v občno korist, v korist svoje drage domovine.

Domoljubje se mora opirati tudi na vero. Vera uči kolikor toliko vsakega, kako naj vrši točno in vestno svoje državljanske dolžnosti. Saj vera je, ki vzbudi v nas ono vzvišeno ljubezen, ki žrtvuje, če treba življenje in premoženje za blaginjo domovine.

Cut ljubezni do domovine se goji tudi s čitanjem zgodovinskih berilnih sestavkov. V naših čitankah dobiš mnogo takega gradiva.

Domoljubni čut se goji tudi z deklamovanjem in pevanjem narodnih in domovinskih pesmi. Narodne in domovinske pesmi so del naše zgodovine: V narodnih pesmih najdeš prekrasne misli in čute, ki jih goji narod do domovine. Kako močno uplivajo te pesmi na duh in srce, pričajo dejstva, da imajo mnoge zmage, ki so jih izvojevali naši predniki, zahvaliti svojo sijajno stravno narodnim pesmim, ki so navduševale junake za domovino.

Ljubimo tudi našega presvetlega cesarja! Kdor ne ljubi svojega očeta, ne ljubi svojega doma. In kdor ne ljubi cesarja, ne ljubi domovine.

Kako vzbudimo v srcih naših učencev ljubezen do cesarja?

Seznanimi jih z raznimi vrlinami, ki dičijo našega presvetlega vladarja. Pokažimo jim ga kot mladega junaka v raznih bitkah. Gotovo je junaški čin najbolj izposoben pridobiti junaku ljubezen otroških src. Povejmo jim, kako usmiljen je do revežev, kako velikodušno jim pomaga v raznih stiskah in nadlogah in kako očetovsko skrbi za vse svoje podložnike, kako pogumno vlada našo državo, varujoč jo pred nevarnostmi. Tako smo vzbudili v srcih otrok čut hvaležnosti, kateri pripravlja ljubezni pot v srce.

Učitelj naj porabi vsako priliko v probujenje in učvrščenje domoljubja. V to svrho nam dojdejo prav dobro razne narodne, državljanske in dinastične svečanosti. Te se naj vršijo kolikor mogoče slovesno. Take svečanosti uplivajo jako na dovzetna srca nežne mladine. Posebno letošnje leto nudi učiteljstvu lepo priliko navdušiti mladino za domovino in cesarja. 2. dne meseca decembra t. l. bo šestdeset let, odkar je nastopil vlado naš preblagi cesar Franc Jožef I. V teh letih je napredovala naša država v vsakem oziru velikansko. In to vsled umnega vladanja in velikodušne naklonjenosti in podpore presvetlega vladarja. Praznujmo torej ta velevažen zgodovinski dan kolikor mogoče slovesno in vnela se bo naša mladina v domoljubnem ognju ter z nami vred navdušeno klicala:

„Bog ohrani, Bog obvari
nam cesarja, Avstrijo!“

Teze.

I. naloga ljudske šole je: Dati otrokom podlago, da postanejo nekoč vrli ljudje in državljani. Smoter te naloge pa lahko dosežemo le na ta način, da vzbudimo v učencih ljubezen do domovine.

II. domoljubje je neobhodno potrebno za obstanek, napredek in razvoj države.

III. dolžnost vsakega učitelja je, da vzbuja v srcih svojih učencev ljubezen, zvestobo in požrtvovalnost do domovine.

IV. kako gojimo domoljubje v ljudski šoli?

1. učitelj mora biti sam domoljub! Le domoljub vzgaja domoljube.

2. vzbujati domoljubje pomaga najbolj pouk zemljepisja in zgodovine.

3. učimo otroke, da bodo izpoznali svojo domovino in privajajmo jih z vso dušo k nji. Natančnemu izpoznavanju domovine prav dobro služijo šolski izleti in potovanja.

4. dober gospodar mora poznati vso svojo hišo in dober domoljub mora poznati vso svojo domovino!

5. naštejmo in opišimo sosebno njene naravne lepote. Najlažje se vname s srcu ljubezen do tega, kar je lepo in, na kar smo lahko ponosni.

6. ljubezen do domovine vzbuja tudi poznavanje naše zgodovine. Iz poznavanja naše zgodovine izvira po najbolj prirodni poti naklonjenost k domači zemlji. Iz nje pa vscvete pravo domoljubje.

7. pripoveduj o hvalevrednih junaških delih naših prednikov.

8. izgledi ljubezni, požrtvovalnosti, udanosti in zvestobe do svoje domovine netijo in krepijo domoljubje.

9. pripoveduj goreče in navdušeno. Tako pripovedovanje je ljubo otroški duši. Vzbudi ji zanimanje za zgodovino naše domovine in razvije v nji domoljubno čustvo nenavadno naglo in z nepopisljivo lahkoto in močjo.

10. opozarjaj učence na narodne obrede in običaje. Tako bodo izpoznali svoj narod po duhu in mišljenju. Kdor ne ljubi svojega naroda, ta je slab domoljub!

11. le na narodni podlagi ustanovljena šola more vzgojevati prave domoljube. Če se odtujimo materinskemu jeziku, se odtujimo tudi domovini. Raznarodenci so neznajnejši in najslabši državljani.

12. otroka navajajmo k temu, da temeljito izpoznava prirodo, da jo začne ljubiti in čislati. Ljubezen do prirode vzbuja in oživlja domoljubni čut.

13. šola mora biti slična mali državi, v kateri morajo biti vsi za enega in eden za vse. Na ta način se vzbuja čut vkupnosti, kateri se razvije pozneje v domoljubni čut.

14. vzbujaajmo v učencih prijateljsko čustvo, iz katerega se razvije ljubezen do bližnjega, do sodržavljancev in do domovine.

15. poučimo učence, zakaj smo dolžni ljubiti svojo domovino. Povračujmo dobrote, ki jih imamo od domovine z zvestobo, udanostjo in ljubeznijo do nje.

16. domoljubje se mora opirati na vero. Saj ravno ta more vzbuditi v vsakem ono vzvišeno ljubezen, ki žrtvuje, če treba, življenje in premoženje za blaginjo domovine.

17. čut ljubezni do domovine se goji s čitanjem zgodovinskih berilnih sestavkov.

18. domoljubni čut se goji tudi z deklamovanjem in pevanjem narodnih in domovinskih pesmi. V narodnih pesmih so nanizane prekrasne misli in čuti, ki jih goji narod do domovine.

19. vzbujaajmo v učencih tudi ljubezen do našega preblagega cesarja. Kdor ljubi svojega cesarja, ljubi tudi svojo domovino.

20. seznanimo učence z raznimi vrlinami in blagimi deli, ki dičijo našega presvetlega cesarja. Tako smo obudili v srcih otrok čut hvaležnosti, kateri pripravlja ljubezni pot v srce.

21. učitelj naj porabi vsako priliko v probujenje in učvrščenje domoljuba. V to svrho nam dojdejo prav dobro narodne, državljanske in dinastične svečanosti. Take svečanosti uplivajo jako na dovzetna srca nežne mladine.

22. 60letnica slavnega vladanja našega presvetlega cesarja Franca Jožefa I., nudi učiteljstvu lepo priliko, navdušiti učence za domovino in cesarja.

